

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 9 (Aralık/December 2022), s. 262-298.

Geliş Tarihi-Received: 03.10.2022

Kabul Tarihi-Accepted: 14.12.2022

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1183708

Sivas Ziya Bey Yazma Eser Kütüphanesinde Yer Alan Bir Şiir Mecmûası Üzerine

On a Poetry Collection in the Sivas Ziya Bey Manuscript Library

Seyit YAVUZ*

Mustafa Sefa ÇAKIR**

Öz

Edebiyat tarihimizin en önemli kaynakları arasında yer alan mecmûalar geçmişten günümüze birçok bilinmeyen gün yüzüne çıkmasını sağlamıştır. Bilhassa son yıllarda mecmûalar üzerine yapılan çalışmalarda artış da bunu kanıtlamaktadır. Arapça bir sözcük olan mecmûa kısaca “cem edilmiş, toplanmış, bir araya getirilmiş” anlamlarına gelmektedir. Klasik Türk edebiyatında mecmûa denince akla ilk gelenler şiir mecmûaları, münşeât mecmûaları, nazîre mecmûaları, duâ, ilâhî ve güfte mecmûalarıdır. Mecmûalar üzerine yapılan çalışmalar her geçen gün artmaktaysa da hâlâ kütüphane raflarında yer alan onlarca mecmûa araştırmacılar tarafından çalışılmayı beklemektedir. Fuat Köprülü’nün mecmûaları tavsif ederken kullandığı “meçhûl ve medfûn birer hazine” ifadesi; mecmûaların ne kadar mühim birer kaynak olduğunu anlamak açısından dikkate değerdir. Bu sebeple mecmûalar üzerine yapılacak çalışmaların önemi bir kat daha artmaktadır.

Bu çalışmanın esas konusunu teşkil eden şiir mecmûası Sivas Ziya Bey Yazma Eser Kütüphanesi’nde 0132 demirbaş numarasıyla kaydedilmiştir. Mecmûa kütüphane kataloğuna “Kâzım Bey” adına kaydedilmiş olmasına rağmen mecmûanın Kâzım Bey’e âidiyeti konusunda herhangi bir karîne görülmemektedir. Bu çalışmada öncelikle mecmûaların Türk edebiyatı tarihindeki yeri hakkında bilgi verilecek, ardından ele alınan mecmûanın nüsha tavsifi yapılacaktır. Daha sonra mecmûada yer alan şiirler ve şairler bir tablo ile gösterilip şiirler çeviriyazıya aktarılacaktır.

Anahtar kelimeler: Mecmûa, şiir mecmûası, Kâzım Bey, 20. yüzyıl.

Abstract

Collections, which are among the most important sources of our literary history, have brought many unknowns from the past to the present. The increase in studies on collections, especially in recent years, proves this. Collection, which is “Mecmûa” in Arabic, means “assembled, united, mustered”. When collection is mentioned in classical Turkish literature, the first ones that come to mind are poetry collections, composed collections, an imitative piece of poetry collections, prayer, divine and lyric collections. Although studies on collections are increasing day by day, dozens of collections still on library shelves are waiting to be studied by

* Dr. Öğr. Üyesi, Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum/Türkiye, e-posta: seyit.yavuz@erzurum.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5797-5963.

**Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Sivas/Türkiye, e-posta: mscakir@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5159-7340.

researchers. The expression "unknown and buried treasure" used by Fuat Köprülü when describing the collections; It is noteworthy in terms of understanding how important sources are the collections. For this reason, the importance of studies on collections increases one more time.

The poetry collection, which constitutes the main subject of this study, has been recorded in the Sivas Ziya Bey Manuscript Library with the fixture number 0132. Although the collection was recorded in the library catalog under the name "Kâzım Bey", there is no evidence that the collection belongs to Kâzım Bey. In this study, firstly, information will be given about the place of collections in the history of Turkish literature; Then, a concise copy of the collection will be described. Later, the poems and poets in the collection will be shown with a table and the transcribed texts of the poems will be transferred.

Keywords: Collection, poetry collection, Kâzım Bey, 20th century.

Giriş

Mecmûa kelimesi, "dağınık şeyleri bir araya getirmek, toplamak" anlamındaki cem' masdarından türeyen mecmû'dan gelmektedir ve bir araya getirilmiş, toplanmış anlamındadır. Edebî ürünler olarak mecmûalar ise bir veya daha fazla yazar yahut şaire ait çeşitli şekil ve hacimlerdeki dinî, din dışı nesir ya da şiirlerden oluşan derleme kitapları ifade etmektedir (Uzun, 2003, s. 265). Mecmûalar, bazı tarihî ve edebî metinlerin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu husus hem gün yüzüne çıkmamış yeni şiirlerin bulunması hem de bilinen bazı şiirlerin metin tamirinin yahut tenkidinin yapılmasını sağlaması şeklinde gerçekleşmektedir. Mecmûaların bir seçki olması da çeşitli yönlerden önem taşımaktadır. Bu doğrultuda mecmûaya dâhil edilen şiirler mürettibin beğenisine göre seçilebilir, belli bir konu etrafında yazılmış olabilir. Yahut nazîre mecmûalarında görebileceğimiz gibi birbirine nazîre olarak yazılan şiirler de bir araya getirilebilir.

Yaşar Aydemir, mecmûaların kültür tarihi açısından sağladığı imkânları, konuyla ilgili önemli bir çalışma olan "Şiir Mecmuaları ve Metin Teşkilinde Mecmuaların Rolü" başlıklı makalesinde uzunca ele almış ve şu başlıklar altında incelemiştir: Okuyucu zevki/yüzyılın popüler şiir zevkinin tesbiti; edebiyat tarihine yansımamış belgeler, türler, şairler, manzumeler; üslûp ve tahlil çalışmalarına katkısı; şairin edebî kişiliğinin tesbitine katkısı (Aydemir, 2001, s. 147-155). Aydemir'in ayrı ayrı başlıklar altında sıraladığı hususların her biri günümüze kadar mecmûa üzerine yapılmış çalışmalarda farklı veçheleriyle görülmektedir.

Günümüze kadar üzerinde çalışma yapılmış/yapılmakta olan mecmûaların sayısı 500 civarındadır. Bu sayı her ne kadar yüksek görülse de devlet kütüphanelerinde veya şahsî kütüphanelerde yer alan mecmûaların sayısı tahminî olarak göz önüne alındığında yetersiz kalmaktadır. Mecmûa üzerine yapılan çalışmaların çoğu ya yüksek lisans tezi olarak farklı üniversitelerde çalışılmış ya da münferit birer makale olarak yayımlanmıştır. Burada bilhassa zikredilmesi gereken hususlardan biri M. Fatih Köksal'ın öncülüğünde kurulan MESTAP (Mecmûaların Sistematik Tasnifi Projesi) isimli projedir. Mecmûa üzerine yapılan çalışmaların bu projeye göre tasnifi birçok konuda araştırmacılara kolaylıklar sağlamıştır.¹ Ele alınan mecmûa ile ilgili temel hususiyetler şu şekildedir:

1. Mecmûanın Nüsha Tavsifi

Cilt: Mukavvâ üzerine mavi bez cilt.

¹ Mecmûaların tasnifi ile ilgili çalışmalar için bk. Atabey Kılıç, "Mecmûa Tasnifine Dair", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları-7 Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Haz. Hatice Aynur vd., (İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2012, 75/96; Mehmet Gürbüz, "Şiir Mecmûaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları-7 Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Haz. Hatice Aynur vd., (İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2012), 97/113.

Kâğıt: 14,4X20 mm. Âharlı, nohudî cedit kâğıt. 55 varak: 27 varak dolu, 28 varak boş.

Yazı: Rik'a hat.

Baş: *Kâzım Beg'in Tercî-i Bendidir
Bir zamânlar ben dahı düşdüm belâ-yı gayrete
Toğruluqla uğradım biñ dürlü derd ü miñnete...*

Son: *Bâri efrâd-ı ahâlîye yemîn itdirelim*

2. Mecmûanın Mâhiyeti

Yaklaşık olarak yarısı boş olan mecmûanın 27 varağında toplam 12 şiir ve iki kıt'a tebrik-nâme bulunmaktadır. Mecmûada yer alan şairler sırasıyla Ziya Paşa² (1829-1880), Kâzım³ (1821-1890), Râşid, Şûrâ-yı Devlet Muâvini Âyetullah Bey⁴ (1846-1919), Hutût Müfettişi Âgâh Efendi⁵ (1832-1885), Fâ'ik-i Harpûtî⁶ (1807-1887), Müftü Sâdık Efendi⁷ (1788-1860), Bayburtlu Zihni⁸ (1797-1859) ve Âşık Dertli⁹ (1772-1846)'dir. Mecmûanın en uzun şiiri olan müzdeviç muhammeste herhangi bir mahlas veya şair ismi bulunmamaktadır. Fakat şiirin üslûbundan hareket ederek Koniçeli Kâzım Bey tarafından yazıldığı ileri sürülebilir. Zira Koniçeli Kâzım Bey'in kaleme aldığı hiciv içerikli eleştirel şiirlerinden ötürü bazen görevlerinden azledildiği bazen de sürgüne gönderildiği bilinmektedir. Bu sebeple zikredilen müzdeviç muhammesin üslûp ve dil özellikleri göz önüne alındığında Kâzım Bey tarafından yazılmış olabileceği akla gelmektedir.

Mecmûanın hem yazı ve kâğıt özellikleri hem de şiirlerine yer verilen şairlerin yaşadıkları dönem göz önüne alındığında 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın ilk yarısına tarihlenebileceği açıktır. Ayrıca Bayburtlu Zihni'ye ait bir şiirin altına Arap harfleriyle yazılan "Tarih/1928" ibaresi de mecmûanın yazıldığı dönem hakkında önemli bir ipucu sağlamaktadır. Mecmûanın mürettibiyle ilgili kesin bilgiler vermek eldeki bilgilerle mümkün görülmemektedir. Fakat mecmûanın Sivas'ta tertip edildiği düşüncesini akla getiren bazı karineler bulunmaktadır. Sivas Ziya Bey Kütüphanesine dönemin Sivas vekillerinden Ziya Bey'in (Başara) vârisleri tarafından bağışlanması, Kâzım Bey'in Sivas'ta Hacı İzzet Paşa'nın valiliği döneminde görev yapan bir asker olması, ayrıca mecmûadaki bir şiirde yer alan "Hûnâbe-i eşkim Kızılırmak gibi çağlar" ifadeleri mecmûanın Sivas'ta tertip edilmiş olabileceği düşüncesini desteklemektedir.

Mecmûa ile ilgili dikkat çeken hususlardan biri Fâ'ik-i Harpûtî'nin bir müseddesinden evvel yazılan mensûr bölümdür. Birkaç satırlık bu bölümün kim tarafından yazıldığı bilinmese de ne amaçla yazıldığı açıktır. Mensûr kaydın ilk cümlesinde "Fâziletli Müftizâde mekremetli Fâ'ik Efendi'niñ matba'amıza ihsân buyurdukları âşâr-ı edebiyedir." ibaresi yer almaktadır. Bu ibareye göre Fâ'ik-i Harpûtî mütekerrir müseddesini yayımlanması amacıyla dönemin matbaalarından birine göndermiştir. Mensûr bölümün son cümleleri ise şu şekildedir: "Yâr küser ağyâr güler itmek taħammüldür hüner/Âsyâb-ı fâli'im elbet murâd üzre döner beyt-i meşhûr-ı kadimini tazmin

² Mecmûanın ilk şiiri Kâzım Bey adına kayıtlı olmasına rağmen bu şiirin Ziya Paşa'nın meşhûr tercî-i bendi olduğu bilinmektedir.

³ Mecmûada 3 kere zikredilen bu ismin kim olduğu, mecmûanın birinci varağındaki derkenardan anlaşılmaktadır. Burada yer alan kayda göre Kâzım Bey Hacı İzzet Paşa'nın Sivas Valiliği döneminde binbaşısıdır. Bu muhtasar bilgi, adı geçen kişinin Koniçeli Kâzım Paşa olduğunu kanıtlamaktadır. Kâzım Paşa'nın hayatı ile ilgili bilgi için bk. İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal (1969), s. 811-818.

⁴ Biyografisi için bk. İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal (1969), s. 139-144.

⁵ Biyografisi için bk. Nuri Yüce (1988), s. 447-448.

⁶ Biyografisi için bk. Mehmed Süreyâ (1996), s. 507; Enver Demirpolat (2012), s. 213-237.

⁷ Biyografisi için bk. A. Faik Türkmen (1937), *Mufassal Hatay Tarihi*, İstanbul: Cumhuriyet Matbaası, s. 146-148.

⁸ Biyografisi için bk. Abdullah Uçman (1992), s. 229-230.

⁹ Biyografisi için bk. Nuri Yüce (1994), s. 186-187.

yolunda zāde-yi tab‘-ı ‘ācizî olan işbu bend-i müseddesi ğazete-yi ‘aliyyeñiz vâsıtasıyla berâ-yı teşerrüf-i ‘arz-ı enzâr ulu’l-ebşâr-ı ma‘ârif-dişâr buyurulmasını istirhâm eylerim.”.

Mecmûa kütüphane kataloğuna “Kâzım Bey Mecmuası” olarak kaydedilmekle birlikte bu konuya şüphayle yaklaşılmalıdır. Yazma eserlerin kime ait olduğunun tespiti söz konusu olduğunda araştırmacılar için en önemli unsurlar istinsah/müstensih, vakıf, temellük ve feraĝ kayıtlarıdır. Bilhassa zahriye bölümlerinde bulunan bu kayıtlardan herhangi biri mecmûada göze çarpmamaktadır. Mecmûanın tamamı incelendiğinde de bu yönde herhangi bir kayıtla karşılaşılmamıştır. Mecmûanın kütüphane kataloğuna “Kâzım Bey Mecmuası” şeklinde kaydedilmesinin sebebi; “Kâzım Bey’in Tercî-i Bendidir.” başlığını taşıyan bir şiirle başlamasıdır. Fakat daha önce de belirtildiği gibi bu şiir Kâzım Bey’e değil Ziya Paşa’ya aittir. Yukarıdan itibaren öne sürülen sebeplerden ötürü mecmûanın mürettibi ile ilgili sıhhatli bir bilgi vermek mevcut kayıtlarla mümkün görülmemektedir.

Mecmûada toplamda 12 şiir ve iki kt’a tebrîk-nâme ile birlikte toplam 945 mısra yer almaktadır. Mecmûanın en çok dikkat çeken şiiri hem uzunluğu, hem üslûp özellikleri hem de ele aldığı konu itibarıyla Kâzım Bey’e ait olduğu düşünölen şiirdir. Bu şiirde adeta II. Abdülhamid devri vükelâsının bir panoraması çizilmiş, II. Abdülhamid devrindeki nâzırlar olumlu veya olumsuz şekilde eleştirilmişlerdir.

Mecmûanın mürettibinin bazı kelimelerin yazımında yanlışlıklar yaptığı ve birçok yerde atıf vavlarını yazmadığı, bazı beyit veya mısraları da farklı şairlerin şiirlerine dâhil ettiği veya atladığı göze çarpmaktadır. Örneğin mecmûanın ilk şiirinde geçen ve birçok kez tekrar edilen “istikâmet mahz-ı cinnettir bu mülk ü millete” mısrası her seferinde dipnottaki şekilde atıf vavı kullanılmadan yazılmıştır.¹⁰ Metin içinde yanlış yazılan ve bir kısmı okunamayan kelimeler arasında ‘arşasında/‘aşra sen de (دعوتشده), ef‘aline/fi‘line (افعاله), fırsat/farz (فرضت), vâli/velî (والى), محبت, مددوف kelimeleri yer almaktadır.

3. Mecmûada Adı Geçen ve Çeşitli Yönleriyle Eleştirilen II. Abdülhamid Dönemi Devlet Adamları

Mecmûanın en uzun şiiri olan müzdeviç muhammeste II. Abdülhamid döneminde görev yapan bazı devlet adamları kimi zaman mizahî kimi zaman da ağır bir şekilde eleştiri oklarının hedefi olmuşlardır. Şiir boyunca eleştirilen devlet adamlarının birçoğu 1890’lı yıllarda görev yapmıştır. Mezkûr şiirin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla, farklı yönlerden eleştirilen bu devlet adamlarıyla ilgili bilgi vermek faydalı olacaktır. Şiirde yeri geldikçe zikredilen ve devletin üst kademelerinde görev yapan isimler şunlardır:

3.1. Sadrazam Halil Rıfat Paşa (1827-1901): 1895-1901 tarihleri arasında sadâret makamında bulunmuştur. Devletin alt kademelerinden üst kademelerine kadar mutasarrıflık, beylerbeyliği ve valilik gibi birçok makamda görev yapmış, bilhassa valilik göreviyle bulunduğu bölgelerde yaptırdığı yol ve köprülerle adından sıkça bahsettirmiştir (Yavuz, 2022, s. 170).

3.2. Şeyhülislâm Mehmet Celâlettin Efendi (1848-1919): 1871’de Bâb-ı Fetvâ Mektûbî Kalemî’nde vazifeye başlamıştır. Anadolu kazaskerliği mektupçuluğu, meşihat mektupçuluğu, müderrislik, İstanbul kadılığı, Anadolu kazaskerliği ve Rumeli kazaskerliği gibi görevlerde bulundu. 1891’de yerleşmiş ilmiye geleneğine aykırı olarak

¹⁰ نفاذت بحله جند - بومك صنة

mektupçuluktan şeyhülislamlığa yükseltildi ve 17 yıl kadar bu görevde bulundu (İpşirli, 1993, s. 309).

3.3. Serasker Mehmet Rıza Paşa (1844-1920): 1866 yılında, üsteğmen rütbesiyle Şumnu'da göreve başlamıştır. 1888 yılında Yıldız Sarayı'nın korunmasından sorumlu olan Arap ve Arnavut askerler arasında yaşanan sorunu çözmesinin ardından II. Abdülhamid'in dikkatini çeker ve Yıldız Sarayı'nın muhafazasından sorumlu olan İkinci Fırka'nın kumandanlığına atanır. 1891 yılında rütbesi Müşirliğe çıkarılarak Seraskerliğe getirilir. 1897 yılında II. Abdülhamid'i ikna eder ve zaferle neticelenecek olan Osmanlı-Yunan Harbini başlatır. II. Meşrutiyet ilan edilmeden iki gün önce, sadrazam Sait Paşa ile arası açık olduğu için oluşturulan kabinenin dışında bırakılır ve ardından Midilli adasına sürgüne gönderilir. Sürgünden sonra Fransa'ya gider ve 1920 yılında burada vefat eder.¹¹

3.4. Küçük Sait Paşa (1838-1914): Babasının ölümü üzerine ailesinin geçimini sağlamak için Erzurum Tahrirat Kaleminde memurluğa başladı. 1856'da Anadolu Ordusu Hümâyun Tahrirat Kalemine nakledildi. 1867'de Matbaa-i Âmire müdürlüğüne getirildi. 1868'de Şûrâ-yı Devlet Adliye Dairesi başmuavinliğine terfi etti. 1876'da II. Abdülhamid tahta çıkınca onu mâbeyin başkâtibi tayin etti ve Hazîne-i Hâssa Nezâreti de kendisine verildi. Kânûn-ı Esâsî'nin hazırlanmasına katkıda bulundu. 1878'de merkezden uzaklaştırılıp Ankara valiliğine gönderildiyse de tayinini Bursa'ya aldırabilirdi. Adliye Nazırı oldu. 24 Aralık 1878'de on yedi maddeden oluşan ve bugün bile geçerli olan Adliye Teşkilâtı Nizamnâmesi'ni hazırlayıp Şûrâ-yı Devlet'e sundu. 18 Ekim 1879'da sadrazamlığa getirildi. Birçok kez gidip geldi. Sadrazam Halil Rifat Paşa'nın ölümü üzerine 18 Kasım 1901 tarihinde altıncı defa sadârete getirildi. 29 Şubat 1914'te vefat etti (Kurşun, 2008, s. 578).

3.5. Bahriye Nâzırı Hasan Hüsni Paşa (1832-1903): 1853'te yüzbaşı, 1855'te binbaşı, 1862'de kaymakam, 1864'te miralay, 1877'de Donanma kumandanı olup Osmanlı-Rus Harbi sırasında Karadeniz'de filo komutanı olarak görev yaptı. 12 Ocak 1881'de Bahriye müşiri rütbesiyle Bahriye nazırı oldu. Fakat iki seneye varmadan 1 Aralık 1882'de ayrıldı ve iki gün sonra 3 Aralık 1882'de tekrar aynı göreve atandı. Çok uzun müddet yani 23 seneye yakın Bahriye nazırı olduktan sonra 27 Temmuz 1903 tarihinde vefat etti.¹²

3.6. Adliye Nâzırı Abdurrahman Nûrettin Paşa (1836-1912): Babasının valilik görevleri sırasında onun yanında kethüdalık ve divan kâtipliği görevlerinde bulundu. Prizren, Tuna, Ankara, Bağdat, Diyarbakır, Kastamonu, Aydın, Edirne gibi çeşitli yerlerde valilik yaptı. Mayıs-Haziran 1882 tarihinde Sadrazamlık yaptı. 1895 yılında Adliye Nazırlığına tayin edilmiş ve bu görevde 13 yıl kalmıştır. 7 Ağustos 1912'de vefat etmiştir (Abdülkadiroğlu, 2002, s. 16).

3.7. Dâhiliye Nâzırı Mehmet Memdûh Paşa (1839-1925): 1853-1861 yılları arasında Hariciye Nezâreti Mektûbî Kalemî'nde maaşsız stajyer memur olarak çalışmış, rütbe-i sâliseye kadar yükselmiştir. 1861'de Mâbeyin Kitâbeti'ne tayin edildi. 1872'de Maarif Nezâreti mektupçusu oldu. Bürokraside olmasına rağmen dışarıda gelişen muhalefetten de uzak kalmamıştır. 1882'de Şûrâ-yı Devlet üyeliğine tayin edildi. 1887'de Konya valisi oldu. Doğu Anadolu'da Ermeniler'in teşkilatlanmaya başladığı dönemde 9 Nisan 1889'da Sivas valiliğine tayin edildi. 13 Aralık 1893'te Ankara valiliğine nakledildi. 1894'te vezâret rütbesiyle ödüllendirildi. 1895'te Dahiliye nâzırı olarak kabineye girdi. II. Meşrutiyet'in ilânının ardından kurulan ilk hükümette de Dahiliye nâzırı sıfatıyla yer

¹¹ Hakkında yapılan bir tez için bk. Feyzullah Uyanık (2012), *Serasker Mehmet Rıza Paşa*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.

¹² Geniş bilgi için bk. <https://www.eyupsultan.bel.tr/tr/main/pages/hasan-husnu-pasa/1220>. (Erişim tarihi: 14.11.2022)

aldı. 1 Ağustos 1908'de kabineden istifa etti. Büyükkada ve sonra Sakız adasına sürüldü. İtalya'nın Trablusgarp'ı işgali üzerine sürgünlerin Sakız'dan ayrılmasına izin verilince İzmir'e yerleşti, ardından çıkan afla İstanbul'a dönüp ölümüne kadar burada münzevi bir hayat yaşadı. 9 Nisan 1925'te İstanbul'da vefat etti (Kuruşun, 2003, s. 497).

3.8. Nâfia Nâzırı Mahmut Celâlettin Paşa (1838-1899): Memuriyete on beş yaşında iken maaşsız olarak Meclis-i Vâlâ Mazbata Odası'nda kâtip muavinliğiyle başladı ve iki yıl sonra Meclis-i Vâlâ Mühimme Dairesi'nde başkâtip oldu. 1868'de kurulan Şûrâ-yı Devlet'in üyeliğine getirildi ve başkâtipliğini yaptı. 1870'te Dahiliye müsteşarlığına tayin edildi. Âlî Paşa'nın 1871'de vefatı üzerine görevden alındı. II. Abdülhamid döneminde 1880 yılında Şûrâ-yı Devlet Tanzimat Dairesi ikinci reisliğine tayin edildi. 1881'de vezirlik rütbesi verildi. 1885'te Umûr-ı Nâfia Komisyonu üyeliğine seçildi. 1891'de birinci defa, 1895'te ikinci defa Ticaret ve Nâfia nâzırı oldu ve vefatına kadar bu görevde kaldı. 18 Ocak 1899 tarihinde İstanbul'da öldü ve Beşiktaş Yahyâ Efendi Mezarlığı'nda toprağa verildi (Özcan, 2003, s. 359-360).

3.9. Tophâne Müşîri Mustafa Zeki Paşa (1849-1914): 1883 yılında Umûm Mekâtib-i Askeriye-i Şahane Nazırı, 1891 yılında ise Tophane-i Âmire Müşîri olmuş ve II. Meşrutiyet'in ilanına kadar yaklaşık 18 sene bu görevde kalmıştır.

3.10. Maârif Nâzırı Ahmet Zühdi Paşa (1834-1902): 1847 yılında maliye hazinesi kalemlerinden esham muhasebesinde çalıştı. 1868'de Bank-i Osmânî-yi Şâhâne muhasebecisi oldu. 1871'de Dîvân-ı Muhâsebât başkanlığı ile birlikte Maliye Nezâreti müsteşarlığına tayin edildi. Çeşitli görevlerin ardından 1878'de Rûsûmat Emaneti üstünde kalmak şartıyla Maliye nâzırlığına getirildi. Eylül 1885'te Nâfia nâzırı oldu. Ağustos 1901'de Maliye'den ayrılıp yalnızca asaleten Maarif nâzırı oldu. 12 Nisan 1902'de vefat eden Ahmed Zühdi Paşa Kadıköy Kızıltoprak'ta inşa ettirdiği caminin hazîresindeki kabristana defnedildi (Oraloğlu, 2013, s. 538-539).

3.11. Mâliye Nâzırı Hüseyin Tevfik Paşa (1832-1901): 1863 yılında kolağalığına, 1867'de binbaşılığa ve 1869'da kaymakamlığa getirilmiştir. 1872 yılında miralaylığa terfi etti ve Tophâne-i Âmire'deki görevine başladı. 23 Aralık 1880'de Maliye nâzırlığına getirildiyse de 27 Temmuz 1881'de görevden alındı. 15 Ağustos 1882'de Tophâne-i Âmire fabrikaları müfettişliğine ve 1883 yılında ortaelçilikle Washington sefirliğine gönderildi. 1891'de Ticaret ve Nâfia nâzırlığına getirildi. 2 Ekim 1897'de ikinci defa Maliye nâzırı oldu ve ertesi yıl yine Askerî Teftiş Kurulu üyeliğine getirilmiş ve bu görevde iken 16 Haziran 1901'de vefat etmiştir (Çeçen, 1999, s. 14-15).

3.12. Hâriciye Nâzırı Ahmet Tevfik Paşa (1845-1936): Ahmet Tevfik Paşa yaklaşık on dört sene boyunca hâriciye nâzırı olarak görev yapmış; ayrıca dört farklı dönemde sadârete getirilmiştir. Ne yazık ki sadârete getirildiği dönemlerde devletin birçok olağanüstü olayla karşı karşıya kalmıştır. 31 Mart İsyanı, itilâf devletlerinin İstanbul'a girişi ve II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesi gibi istenmeyen ve yıkıcı olaylar paşanın sadârete geldiği dönemlerde cereyan etmiştir (Yavuz, 2022, s. 173).

4. Mecmûadaki Şiirlerin Nazım Şekilleri ve Beyit Sayıları

Mecmûada yer alan şairlerin isimlerini, şiirlerin matla beyitlerini, beyit/bent sayılarını, vezinlerini ve nazım şekillerini şöyle bir tablo ile göstermek mümkündür:

Şairin İsmi	Şiirin matla beyti	Nazım Şekli	Beyit/Bent Sayısı	Vezni
Ziya Paşa	Bir zamânlar ben dağı düşdüm belâ-yı gayrete Toğrulukla uğradım biñ dürlü derd ü miñnete	Tercî'-i bend	14 bent/140 mısra	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Kâzım	İntizâr ‘âşık-ı nâ-kâmîna firçat gibidir Merd-i me’yûsa tesellide şemâtet gibidir	Gazel	9 beyit	Fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün
Râşid	Parasız zevk-i cihân âdeme miñnet gibidir Sîm [ü] zer olmayıcağ ‘aql belâhet gibidir	Gazel	10 beyit	Fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün
Âyetullâh Bey	Sâkî vir o meyden ki bize kuvvet-i cândır Ârâm-dih-i fikr-i hevl-nâk-i cihândır	Terkîb-i bend	9 bent/162 mısra	Mef’ûlü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ûlün
Âyetullâh Bey	Bizler hele bir liste-i fermân-ı kazâyız Rencide-i eşkde yine bir zevk [u] şafâyız	Gazel	10 beyit	Mef’ûlü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ûlün
Âgâh Efendi	Hünâbe-i eşkim Kızılıрмаğ gibi çağlar Hâl-i dil-i miñnet-zedemi her gören ağlar	Gazel	8 beyit	Mef’ûlü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ûlün
Fâ’ik-i Harpütî	Kevkeb-i vârun-ı bahtımdan görünmez hiç eşer Özge bir hâletle devrân eyler aḥkâm-ı kader	Mütekerrir Müseddes ¹³	5 bent/30 mısra	Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün
Sâdık Efendi	Resm-i ‘unvân-ı mekâtib-i cedîdü’t-tahrîr Ġarazı rûtbeye nisbetle olunmuş taşvîr	Mütekerrir Muhammes	14 bent/70 mısra	Fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün
Bayburtlu Zihnî	Erzurüm’dan esüp gelen şabâlar Varıñ baḡın Bayburd Tağı hardadır	Koşma	3 bent	11’li hece vezni
Bayburtlu Zihnî	Vardım ki yurdundan ayak göçürmüş Yavrulanmış ıḡsız ḡalmış otağı	Koşma	4 bent	11’li hece vezni
Âşık Dertli	İḡbâle zevâl irse ne var elde kemâl var Mağrûr-ı kemâl olma ki ardında zevâl var	Gazel	5 beyit	Mef’ûlü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ûlün
Kâzım (?)	Pâdişâhâne şadâkat sebab-i şân gibidir Anlarıñ ed’iyesi mücib-i ġufrân gibidir	Müzdeviç Muhammes	85 bent/423 mısra	Fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün
Bilimmiyor	Şabâḡ-ı ḡaşre dek eyyâm-ı iḡbâlîñ medîd olsun Hemişe sâye-i luḡfuñda ‘âlem müstefîd olsun	Kıt’a	1 kıt’a	Mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün
Bilinmiyor	Şadâ-yı ḡop-ı ‘adl-i pâdişâhî ‘aks idüp çarḡa Kemâl-i fevz ü nuşret şa’sa’a-baḡş oldı gerdüna	Kıt’a	1 kıt’a	Mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün

¹³ Mecmûaya “Tercî-i bend-i Fâ’ik-i Harpütî” biçiminde kaydedilmiştir.

Mecmûa çeviriyazıya aktarılırken şu hususlara dikkat edilmiştir:

- Arapça, Farsça ön ek ve son eklerin imlâsında bilhassa İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" başlıkla makalesinde teklif edilen imlâ kullanımları tercih edilmiştir.
- Mürettip tarafından unutulmuş beyit ya da mısralar neşredilen eserlerden veya metin tamiri metotlarından faydalanılarak köşeli parantez "[]" ile metne eklenmiş, imlâ veya vezin kusurlarına dipnotlarda işaret edilmiştir.
- Bazı mısralarda yer alan bağlaç, ek veya atıf vavları vezin gereği okunmamalarına işaret etmek amacıyla dışa dönük köşeli parantez "[" ile belirtilmiştir.
- Mürettipçe şairi yazılmayan şiirlerin kime ait oldukları, mahlas beyitlerinden ve yayımlanmış metin neşri çalışmalarından yararlanılarak yine köşeli parantez "[]" içinde belirtilmiştir.
- Özel isimlere gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmıştır.
- Metinde yanlış imlâ ile yazıldığı anlaşılan ve bağlamdan hareketle de okunamayan kelimelerin fotoğrafları metne eklenmiştir.
- Metin içinde zaman zaman karşılaşılan Arapça âyet ve dua ifadeleri ile eser isimleri *italik* biçimde yazılmış ve Türkçe karşılıkları dipnotlarda verilmiştir.
- Ayrıca âdâba aykırı olduğu düşünülen bazı kelimelerin yazımında yıldız (*) işareti kullanılmıştır.

Metin

[1] Kâzım Beg'in Tercî-i Bendidir¹⁴

(Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

Bir zamânlar ben dahı düşdüm belâ-yı ğayrete
 Toğrulukla uğradım biñ dürlü derd ü miñnete
 Geh vatandaşdan ayrılıp gitdim diyâr-ı ğurbete
 'Âkıbet oldum giriftâr işbu mühlik 'illete
 Vay yazık şarf itdiğim 'ömre zamâna hıdmete
 Fikr için görmek beni kâfidir ehl-i 'ibrete
 Hayli demler bilmedim bâ'ış nedir bu hâlete
 Şimdi oldum dostlarım vâkıf bu sırr-ı hikmete

Derde uğrar kim şadâkat itse elbet devlete
 İstikâmet mağz-ı cinnetdir bu mülk [ü] millete

Kendimi bezl eyleyüp ıslâh-ı devlet uğrına
 Ben neler çekdim neler bu istikâmet uğrına
 Hânümânım târmâr oldu ğamiyyet uğrına
 Berg [ü] bârım hep perişân oldu ğayret uğrına
 Nefsime zulm eyledim halka 'adâlet uğrına
 Cism [ü] cân itdim fedâ bu mülk [ü] millet uğrına
 Ben hele oldum telef bu sa'y-i fikret uğrına
 Vay ne humk [u] cehl imiş yanmak şadâkat uğrına

Derde uğrar kim şadâkat itse elbet devlete
 İstikâmet mağz-ı cinnetdir bu mülk [ü] millete

¹⁴ Başlığın üzerindeki derkenara Arap harfleriyle şu kayıt düşülmüştür: Hacı 'İzzet Paşa'nın Sivas Vâliligi zamânında Kâzım Beg biñbaşdır."

[2] Bir seniñ sa'yin uşul-i dehri tağyir eylemez
 'Abd-i 'aciz sa'y ile tahvîl-i taqdîr eylemez
 'Âlim olsañ 'ilmiñe bir kimse tevķîr eylemez
 Cāhil olsañ cehliñi ta'yîb [ü] tenķid eylemez
 Mülki yıķsañ kimseler tevbîh ü tekdîr eylemez
 Cāniñi itseñ fedā bir kimse taqdîr eylemez
 Her ne yapsañ hāşılı bu hālķa te'sîr eylemez
 Kimseler bu hāl için bir re'y [ü] tedbîr eylemez

Derde uğrar kim şadāķat itse elbet devlete
 İstikāmet maħz-ı cinnetdir bu mülk [ü] millete

Feyz ise maķşad mümāşāt-ı zamāne mā'il ol
 Fırķa-yı yağma-gerān-ı 'aşra¹⁵ sen de dāhil ol
 Hisseñe maħşûlden her ne çıkarsa kâ'il ol
 Her ne dirlerse saña kayd eyleme deryā-dil ol
 Hā'in ol ister rezîl ister sefîh [ü] cāhil ol
 Tek şadāķat fikrini itme merāma vāşıl ol
 Rāħat isterseñ bu pendimle hülāşa 'āmil ol
 Olma mecnûn-ı mu'ānid ben gibi sen 'āķil ol

Derde uğrar kim şadāķat itse elbet devlete
 İstikāmet maħz-ı cinnetdir bu mülk [ü] millete

[3] Millet-i İslām'da evvelki ğayret ķalmamış
 Eski 'iffet eski nāmûs eski himmet ķalmamış
 Cehle düşmüş hālķ fikr-i istikāmet ķalmamış
 Za'f gelmiş dîne āşār-ı metānet ķalmamış
 Eski mecnûnlardaki ğayret hamiyyet ķalmamış
 Şimdi herkes 'āķil olmuşlar o cinnet ķalmamış
 Kimsede evvelki iķdām ü şadāķat ķalmamış
 Hāşılı ahlāķ bitmiş mülk [ü] millet ķalmamış

Derde uğrar kim şadāķat itse elbet devlete
 İstikāmet maħz-ı cinnetdir bu mülk [ü] millete

Sen mi ķaldıñ hey efendi dehre virmekçün nizām
 Öyle merhemler ile bu yara bulmaz iltiyām
 Ğāze-yi 'atţār ile gelmez 'acûze intizām
 'Aşrımızda şıdķ [u] ğayret ehli bulmaz ihtirām
 Var ise himmet anı şarf itmiş eslāf-ı kirām
 Cān virüp itmişler ahlāfiñ refāhın iltizām
 Sen o mecnûnāne fikre virme aşlā ihtimām
 Uy mizāc-ı 'aşra ger rāħat ise ķasd [u] merām

Eyżan

İmtizāc ü 'aķlda olsañ daħı reşk-i melek
 Çünki şadıķsıñ ya huysuzdur yaħud dirler eşek
 Mūsta'idlikle çıkar nāmıñ uyarsañ hālķa pek
 Mümteziç dirler eger tōhmetde olsañ müşterek
 Toğrılık derdiyle 'aķlıñ var ise çekme emek

¹⁵ Metinde “arşa (عرصه)” biçiminde kayıtlıdır.

İsteseñ de çünki imkânsızdır icrâ eylemek
Gelmeyince elden ıslâhı varup üzme yürek
Hoş geçürmek isteyen vaqtin bunu bilmek gerek

Eyżan

[4] Her kimle hasbiḥâl itseñ acır gūyâ saña
Ḥâlden senden ziyâde kendi eyler iştikâ
Menfa‘at bahşinde ammâ eylemez aşlâ ḥayâ
Bulsalar fırsat saña eyler ḥuşümet evvelâ
Herkes olmuş iken meşreb bu tezvîr [ü] riyâ
Kâr-ı ‘âkil mi bu ḥalḳa nefsinı itmek fedâ
Çâresiz ḥükm-i zamâne böyle eyler iktizâ
Tut bu nuş [u] pendimi bir yâdigâr olsun saña

Eyżan

Çünki itmezseñ umûruñda ḥıyânet irtikâb
Uğradıḳça derde baht [u] ṭâli‘e etme ‘itâb
Râḥat ü iḳbâl ile olmaḳ dilerseñ kâm-yâb
Çal becer uydur mücâzâtından itme ictinâb
Âr [u] nâmûsı ḥayâyı eyleme çoḳluḳ ḥisâb
Cümleden evvel faḳaṭ bir bâba eyle intisâb
Toḡrılıḳdan ḥâşılı şorsa bir ehl-i irtiyâb
Tecrübem üzre budur benden saña toḡrı cevâb

Eyżan

Sen düşerseñ kimseler gelmez seniñ imdâdıña
Dest-gîr olduklarıñ ḥattâ yetişmez dâdıña
Ḥandeler eyler uzaḳdan cümlesi feryâdıña
Diḳḳat itmez kimse istiḥḳâḳ u isti‘dâdıña
Kendiñ itme sa‘y ü himmet kendiniñ berbâdıña
Senden evvel sa‘y iden eslâf gelsün yâdıña
Yoksa raḥmıñ kendine bâri acı evlâdıña
Var ise ‘aḳlıñ eger mecnûn dedirme adıña

Eyżan

[5] Şıyt-ı mecdî maḥv idelden zümre-i *hel min mezîd*¹⁶
‘Aşrımızda farḳ olunmaz oldı esrâr u ‘abîd
‘Âlemiñ olmuş uşûli şimdi bir tarz-ı cedîd
Çünki ıslâḥâtıdan itmez ‘âkilân ḳaṭ‘-ı ümîd
İstemişler bâri enḳâzından olmaḳ müstefîd
Her işiñ üstünde bir cem‘iyyet-i yaḡmâ bedîd
Sen de ḥâtırdan ḥayâl-i ‘iffeti eyle ba‘îd
Viridiñ olsun her zamân fırsatda bu beytü’l-ḳaşîd

Derde uğrar kim şadâḳat itse elbet devlete
İstikâmet maḥż-ı cinnettir bu mülk [ü] millete

Ḥâlini ecdâdının târiḥden itme su‘âl
Eyleme nâmûs [u] insâniyyeti aşlâ ḥayâl

¹⁶ “Daha yok mu?” Kâf/30.

Hâtırından çıkmasun endîşe-yi ehl [ü] ‘ıyâl
 ‘Ömrünü rāhat geçür çingānelerden ‘ibret al
 ‘Akl ü mâliñ cem‘ine ‘ālemde yokdur ihtimāl
 Sen işinde muktezā-yı ‘aqla eyle imtişāl
 Güft [ü] gūsundan hasūduñ eyleme kaç‘ā melāl
 Dā‘imā olsun saña bu beyt-i rengin hasbihāl

Eyżan

Müslümānlık feyz ü āsāyış için gāyet muzır
 Hep huşümet millet-i İslām’a olmuş münhasır
 Devletiñ üss-i esāsın dīn iderken müstaķır
 Kimseler İslām’ı istişhāba olmaz muķtedir
 Bir zamānlardan berü bu hālet oldı müstemir
 Söyleyiñ Allāh için bu milletiñ cürmü nedir
 Bundan aķdemce hıyānet şıdķ ile dirlerdi bir
 Şimdi şādık müttehem ehl-i hıyānet müfteķir

Eyżan

[6] Kandesin kim kandesin ey Mehdi-yi şāhib-zuhūr
 Millet-i İslām’ı pāmāl eyledi ceşş-i fütür
 Kalmadı İslām için bir yerde ārām u huzūr
 Kaptadı mülki ser-ā-pā leşker-i zulm ü sürür
 Geçdi nā-ehl eline hayfā zimām-ı her umūr
 Bir kişi yapsa biri yıķmak için itmekde zūr
 Ehl-i şıdķ [u] istikāmet ‘aşrda görmez sürür
 Ol sebebden söylemiş bu beyti bir şāhib-şu‘ūr

Derde uğrar kim şadāķat itse elbet devlete
 İstikāmet maķz-ı cinnetdir bu mülk [ü] millete

[7] Kāzım

(Fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün)

İntizār ‘āşık-ı nā-kāmıña fırķat gibidir
 Merd-i me’yüsa tesellide şemātet gibidir

Mütekebbirlere kibr itme taşadduķ şayılır
 Zālime cevri [ü] ezā kılma ‘ibādet gibidir

Çeşm-i im‘ān ile baksañ işine dünyāniñ
 İstikāmet şu ‘aşrlarda ihānet gibidir

Öyle maķāl-i derūnum oldı]ki[ebnā-yı zamān
 Toğrı söz söylemek izhār-ı kabāķat gibidir

Görinür haddi tecāvüz iden emriñ zıddı
 Farķ-ı tevķir [ü] tek-ā-pūda haķāret gibidir

Halkı te’vile alışdırdı uşul-i taķlif
 Şimdi her vāv-ı ķasem sirķate ālet gibidir

Geçdik ihsānlarından küberā-yı asrın

Bir mazarratları degmezse ‘ināyet gibidir

Kāzım ‘ālemde Fransızca’yı ta‘līm itmek
Nazar-ı qadr-i ekābirde diyānet gibidir

Kāzımā toğrı söze böyle iderseñ iqdām
Saña dā’im Qaratāğ cāy-ı iķāmet gibidir¹⁷

Nazire-yi Rāşid

(Fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün)

Parasız zevk-i cihān ādeme miħnet gibidir
Sīm [ü] zer olmayıcağ ‘aql belāhet gibidir

Ehl olur şanma şaķın cāhil-i bed-tıynet olan
Nākesiñ şervet [ü] sāmānı mezellet gibidir

‘Aşrımızda o kadar oldu şadākat mezmūm
Şimdiki şıdğ u şebāt eski hıyānet gibidir

Mösyö pardon diyerek eyler iseñ fetħ-i kelām
Dinilür her sözine ‘ayn-ı kerāmet gibidir

Bırağ eski gidişi bellüle de bī-‘ār ol
Terk-i nāmūs-ı hayā şimdi zar[ā]fet gibidir

Ne evāmir ne nevāhī ne namāz [u] ne niyāz
‘Aşrımız sāye-yi şāhānede cennet gibidir¹⁸

Ġayret-i millet [ü] dīn haşlet-i ihsān [u] kerem
Nezd-i vālā-yı ekābirde hamākat gibidir

Alt ucı pot gelecek bu gidişiñ bī-şübhe
Kārīñ encāmı bu hāliyle nedāmet gibidir

Nice tanzīr olunur nazm-ı cenāb-ı Kāzım
Ya‘ni her mışra’ı bir genc-i belāğat gibidir

Görse eş‘arını hayretde qalurdı Sā‘ib
Rāşid ol nādire-gū hāşılı Şevket gibidir

[8] Şūrā-yı devlet mu‘āvinlerinden Āyetullāh Beg’iñ terkīb-i bendidir

(Mef’ülü mefā’lü mefā’lü fe’ülün)

I
Sāķi vir o meyden ki bize kuvvet-i cāndır
Ārām-dih-i fikr-i hevl-nāk-i cihāndır
Sāķi getür ol cāmı ki taħķik-nümādır
Esrār-ı künūzān-ı Ĥudā anda ‘ayāndır
O bāde-yi şad-sāle ki pīrān-ı hārābāt
Zevki ile hem hālet-i havrā-yı cināndır
Bir bāde var ey sāķi ne var başka cihānda

¹⁷ Bu beyit Kāzım Bey’in farklı bir şiirinin makta beyti olmalıdır.

¹⁸ Beyit Nāilī-i Cedīd’e aittir.

Kim dir ise ki bir başka şafâ var yalandır
 Bu bezm-i pür-âşûba gelüp şanki ne gördün
 Bildiñ bileli hâletini haylî zamandır
 Âzâd kıl efkârımı bu çün [u] çerâdan
 Tâ bilmeyem ‘âlemde zamân kanğı zamandır
 [9] Bir şey’e müşâbih ki vukû‘ât-ı zamâne
 Güyâ has u hâşâk üzerinden güzerândır
 Mey vir bize sâkî yetiş imdâda getür mey
 Zîrâ felegiñ devr-i çep-endâzı yamandır

Ben mest olayım görmeyim isterse yıkılsun
 Bu köhne harâbât ger isterse yapılsun

II

Mechül mi kalur böyle mâhiyyet-i ‘âlem
 Bu devr-i müselsel mi bu hâşiyet-i ‘âlem
 Bir maqşad-ı aşlî yoğ ise ‘âkıbetinde
 Böyle ‘abeş olmaz mı aceb hey’et-i ‘âlem
 Zannı gibi ba‘z-ı hükemânîñ bu devirler
 Yek-dîgeri icâbda mıdır hikmet-i ‘âlem
 Bu hey’etin icâb-ı ‘umûmîsi gerekdir
 Hikmet bu ki hükmiñe ola gâyet-i ‘âlem
 [10] Her mebd’i elbette nihâyet olacaqdır
 Tâ başladığı yerde biter hilkat-i ‘âlem
 Bir gün gelür elbette toğar şems-i haqîkat
 Hiç böyle mü’eyyed mi kalur zulmet-i ‘âlem
 Hep böyle devâm itse eger devri bu çarhıñ
 Ehl-i dile bir düzağ olur hâlet-i ‘âlem
 Her vaz‘ınıñ ahkâmını kullanma ne müşkil
 Bir şahşa mü’ebbed mi kalur devlet-i ‘âlem
 Ma‘zûr idemez ‘âkili hiç neş’e-i iqbâl
 Açgözlüleri toyuramaz ni‘met-i ‘âlem
 Her hâletiniñ zıddı teqâbül ider elbet
 Cârî olalı böyle gelür hâlet-i ‘âlem
 Evşâfına had yok hele bu şun‘-ı ‘acibiñ
 Keşf itmez ‘âkıl sırrını bu emr-i garibiñ

III

[11] Hep kevn [ü] mekân pâdişâhı sensin İlahî
 İklîminiñ eṭrâfı seniñ nâ-mütenâhî
 Perverde degil zâtına nisbetle bu ‘âlem
 İnsân niye bu cism-i za‘îfiyle mübâhî
 Nisbetle iken birbirine ekber ü aşgar
 Tahkîr ü teke[dd]ür ne dimek cümlesi vâhî
 Madûnuña bakmaqla tefâhür mi idersin
 Mâfevkına bak gör hele bir mihr ile mâhî
 İnsânda bu gaflet ne ‘aceb kırtılacak mı
 Mümkün mi bu efsâneyi idrâk kemâhî
 Bu gaflet olur ‘âlemiñ i‘mârına bâ‘iş
 Bu gaflet ider halkı giriftâr-ı devâhî
 Bu kuvvet ider âdemi perverde-yi iqbâl
 Ol kuvvet ile külhan olur cây u penâhî
 [12] Aldanma şağın devlet ü iqbâline dehrin
 Bâkî degil insâna bunuñ rütbe-yi câhî
 Düşdün hele bir kerre bu şahrâ-yı kazâyâ

Tevfîk idegör kâfileye meslek-i râhı
Sendendir İlähî yine tevfiğ ü hidâyet
Tevfiğ [ü] hidâyet yine sendendir İlähî

Hayretde olur haqq için efkâra kınanlar
Zulmetde kalurlar gice şebtâba uyanlar

IV

Bir kerre bu şahrâya düşen dest-i kazâdan
Rehyâb olamaz pençe-yi hûn-h'vâra belâdan
Reh-yâb olayım dirseñ eger kıлма tehâlûk
Bir gün geçirüp gitmege bağ mülk-i fenâdan
Bir bî-kes ü bî-çâre bilüp zâtını el-ğak
Hayr umma şağın baş egerek ehl-i riyâdan
Her qahrına bir dürlü tağammül olur ammâ
Minnet çekilür şey' degil aşlâ cühelâdan
[13] Eñ muğtedir 'addeylediğiniñ 'âcizi bilsin
Tefriğ idemezdiñ o zamân bâyı gedâdan
Bir 'âlet idüp herkesi bir qaşdına gerdün
Baş alamaz dağdağa-yı çün u çerâdan
Bu halka sen aḥkâm-ı felekden ne şorarsın
Bir toğrı cevâb almayıcak geç bu ezâdan
Bu kübbede bir güş yok âvâzımı tuysun
Ma'nâ alurum şanma şağın 'aks-i şadâdan
Bir melce' ü me'men bulamazsın bu fezâda
Ġaflet idüp ayrılma şağın bâb-ı rızâdan
Allâh'a sığın kimseye râm olma cihânda
Âdemde vefâ umma sen illâ bu zamânda

V

'Ömrün ne tefâvüt ola tül u qaşarında¹⁹
Biñ yıl yaşayan olsa ne şît-i seferinde
[14] Farz eyle ki tâ ḥilkat-i 'âlemde bulunsun
Bir qaşresi var mı o şağsın nazarında
İm'ân ile bir kerre nazâr kıl ki şu dehrin
Hiç reng-i beğâ var mı 'aceb bir eşerinde
Ġafletdir iden âdemi mecbür-ı hayâta
Bir lağza turulmazdı cihânın üzerinde
Dirler ki cihân pâdişehi²⁰ idi Sikender
Yüz dâne hükümet var anıñ şimdi yerinde
İsterseñ eger sen yine mādūnuña zulm it
Her kim bulur itdiklerini reh-güzerinde
Ġam çekme tağammül idegör derd ü belâya
Kalb ehli tesellî bulur elbet kederinde
Sen şanma ki devletlülerin göñlini râhat
Biñ dürlü belâ her biriniñ var[dır] serinde
Degmez bu cihân devleti bir lağza cefâya
Nâmım kalacağdır deyü dīvâr u derinde

[15] Biz rind-i 'aceb-meşrebiz 'âlemde Ġarîbiz
Edvârına dehrin hele bir şabr u şekîbiz

VI

¹⁹ Metinde "qaşarında" biçiminde yazılmasına rağmen vezin "qaşarında" şekli tercih edilmiştir.

²⁰ Metinde "pâdişahi" şeklinde yazılmasına rağmen "pâdişehi" şeklindeki muhaffefi tercih edilmiştir.

İnsân çeke lâyıķ mı aceb züill ü cehâlet
 Bir hırşla ‘uķbāya kadar dürlü hacâlet
 Hayf olsun o varlık ki anıñ âdeme nef’i
 Ya ta’n ya teşyî’ ola yâhūd ki rezâlet
 İnsân aña dirler ki ola vaķ’-ı cenâbı
 Bir loķma için çekmeye minnetle melâlet
 Râzî olagör kesbine her neyse muķadder
 Her mürtekibin olma şaķın fi’line²¹ âlet
 İtse ne kadar cevri ü sitem çarķı-ı çep-endâz
 Kalbinde yine eyleme ibrâz-ı besâlet
 Haşmıñ sitemin anlamamak haşma sitemdir²²
 Olsa ne kadar sinede âşâr-ı melâlet
 Zann itme ki hem-derd olur ebnâ-yı zamâne
 Âdemde vefâ umma kadar var mı cehâlet
 [16] Ehl-i hasediñ mekr ü fesâdından üzülme
 Dâ’im hased itsün saña aşhâb-ı hazâlet
 ‘Âlî-himem ol virme şaķın sa’yiñe nokşân
 İnsânı yolundan alıķor ye’s ü ‘aķâlet
 ‘Özri itme şaķın kimseye ‘ömründe hazer kıl
 Dünyâda vü ‘uķbâda sa’âdetdir ‘adâlet

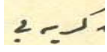
Haķķ’a nazâr it haķ deyü hem bâtıla bâtıll
 Ağrâz için haķķı fedâ eyleme gâfil

VII

Bir haylî zamândan beridür hey’et-i insân
 Olsa bu cihân mülküne bir başlıca sultân
 Geçdi nice biñlerle gelüp kavm ü kabîle
 Râm olmuş idi her biriniñ hükmine devrân
 Kim kaldı o biñlerle geçen kâfilelerden
 İtdi bu felek cümlesini hâk ile yeksân
 Geldi nice zulm ehli virüp ‘âleme dehşet
 Her birini bir derd ile dehr itdi perişân
 [17] Eşhâşa degil hıdmeti bu ‘arz u semâniñ
 İcrâ idecek devr ile aħkâmını devrân
 Bu kubbede bir hoşça şadâdır kalacak şey’
 Bed-nâmlık olur âdeme ‘uķbâda hazelân
 İsterseñ eger sen yine bed-nâmlıģa sa’y it
 Olmazsañ eger fi’lin ile soñra peşimân
 Bir fâ’ide virmez saña ol günde nedâmet
 Kim bây u gedâ hükmi olunur cümlesi seyyân
 Zâlimleriñ ef’âli yanında kalacak mı
 Mazlûmlara lâyıķ mı ya uķrâda da hüsrân

Elbet kırılır bir gün o dîvân-ı ‘adâlet
 Her kimse alur haķķını ne fazla ne nokşân

VIII

Her hâcı olan mesti ‘aceb Cem mi şanursuñ
 Her rind geçinen müdbiri âdem mi sanursuñ
 [18] Fırşatda olur her kişiniñ tıyneti ma’lûm
 Sen ‘âciz olan Edhem mi şanursuñ

²¹ Metinde “efâl” yazmasına rağmen vezin gereği “fi’l” şeklinde düzeltilmiştir.

²² Bu mısra Nefî’ye aittir.

Gel ‘ālemi kıl çeşm-i başiretle temāšā
 Sen ‘ālemi taḥkīk bu ‘ālem mi şanursun
 Minnet mi çeker māl ile aşḥāb-ı ḥaḳīkat
 Sen her kişiye luṭfiñi elzem mi şanursun
 Şādān olurız bir gün olur biz de felekde
 Zılm ehline dūnyāyı müselleme mi şanursun
 Bir gün gelecek sen de peşimān olacaḳsın
 Dehriñ saña iḥsānını her dem mi şanursun
 Bir cāmı deḡişmem seniñ iḳbāline billāh
 Hāl ehlini kendiñ gibi sersem mi şanursun
 Bir göz yumup açınca geçer devlet-i dūnyā
 Bir laḡza için minneti çekmem mi şanursun
 Dūnyā aña denmez ki cefāsın çeke ādem
 Zılmūñle seniñ ben keder itmeme mi şanursun
 Sen bizleri ‘āciz deyü ḡafletde mi şandıñ
 Sen ‘aḳl ile iḳbāli ya tev’em mi şanursun
 Hürriyyete ḳurbān ola biñ ‘izzet ü iḳbāl
 Lāzım deḡil ‘ālemde bize şevket ü iclāl

IX

Seyr eyle ki çarḫıñ gidişi hep dönerekdir
 Her laḡzada bir reng ile biñ devr iderekdir
 Leylinde nehārında müsāvi seḡerinde
 Her tavırda bir şun‘-ı ‘aceb göstererekdir
 Bir nazarda biñ ‘ibret alur ehl-i ḥaḳīkat
 ‘Ālem didiḡiñ özge mecāz-ḡāne dimekdir
 ‘Aşḳ olsun o dīvāne-yi şahrā[ya] vü ‘aşḳa
 Kim menzil-i maḳşūdına serbest gidecekdir
 ‘Aşḳ olsun o peymāne-keş-i bāde-yi dehre
 ḡum-ḡāne-yi hestide hemān zevḳ idecekdir
 [19] Bu ḡāke tenezzül mi iderdi gönül ammā
 Murḡıñ daḡı devāma gelişi bilmerekdir
 Pest-ḡıynet olanlarda olur ḡırşı cihāna
 Bu lāşe için ḡırlaşanıñ hepsi köpekdir
 Ālāyişe erbāb-ı ḥaḳīkat ḳapılır mı
 Dūnyāda saña rām olanıñ topı eşekdir
 Eḡrāfiña bak bak da hemān eyle tefāḡur
 Sen gibi kesiñ hem-demi hep böyle gerekdir
 Dil-beste-yi taḳdīr-i ḡudā’dır ne olursa
 Kim aña ḳanā‘at ider az çok ne bulursa

[Āyetullāh Bey]

(Mef’ūlü mefā’ilü mefā’ilü fe’ūlün)

Bizler hele bir liste-yi fermān-ı ḳazāyız
 Rencide-yi isek de yine bir zevḳ [u] şafāyız

Bir şūḡ-ı sitem-kāra esiriz ki felekdir
 Biñ cānımız olsa yine yolunda fedāyız

Cānānımızıñ cevri bize ‘ayn-ı keremdir
 Dehre geleli pā-zede-yi devr ü belāyız

Dil genc-i sitiḡnāyı cihān mülkine virmez
 Biz şāhlarız ma’nide gerçi fuḳarāyız

Sen bizleri ‘âciz deyü kem-māye mi şandıñ
Biz genc-i haķıķatle birer Hâtem-i Tâ’iz

Çekdikse de çok cevri ü sitem çarhıñ elinden
Ammā yine hep muntazır-ı luḡf-ı Hudāyız

Kūs dinlemişiz hiç bize tavul çalınur mı
Biz rind-i cihân-dîdeleriz ehl-i rızâyız

Dürız veli²³ devletlülerin çapularından
Dergâh-ı Hudâ’dan da bizi şanma cüdâyız

İtdikse de bu tarzıla şekvāya taşaddî
Ammā yine âzāde-yi ser ḡavf [u] recâyız

Āyet saña ḡam virmeye evzā⁶-ı zamāne
Dehre geleli bâzîçe-yi dest-i kazâyız

Bir varlık içündür bize hep minneti çarhıñ
Görseñ ki nedir ‘âķıbetini bu çarhıñ²⁴

[20] Hıḡḡ Müfettişi Āḡâh Efendi’niñ Eşeridir

(Mef’ûlü mefâ’lü mefâ’lü fe’ûlün)

Hünâbe-yi eşkim Kızılıрмаķ gibi çağlar
Hâl-i dil-i miḡnet-zedemi her gören ağlar

Geldi yeñiden başıma bir özge felâket
Nâr u eleme âh çeker ḡâh mı daḡlar

Olmışdı hedef tîr-i ta’arruzlara sînem
Yokdı baña bir yâr ki hiç yâremi bağlar

Bî-çâre gönül kalmışdı evķât içinde
Her biri baña ḡançer-i ta’rîzini zâḡlar

Bir bülbül-i âvâre gibi düşdüm araya
Bir yerden hücüm itmede idiler o zâḡlar

Düşürmek için murḡ-ı dilim dām-ı belāya
Erbâb-ı ḡaraż ķurmuş idi bir nice ağlar

Leylâ-yı ‘adâlet irişüp itmese imdād
Mecnûn-şıfat mesken olurdu baña daḡlar

[21] Takdîr-i ezel ḡükm-i kâdermiş bu da Āḡâh
Şükr eyle Hudâ’ya ne ise geçdi o çağlar

Fazîletlü Müftîzâde mekremetlü Fâ’iķ Efendi’niñ matba’amıza iḡsân buyurdıkları âşâr-ı edebiyedir. Dâru’s-şınâ’a-yı edebiyâtta kendi kendine i’mâl-i târ u pû[d]-ı sevâniḡ-i ḡabî’atle henüz pîş-i enzâr-ı ḡarîdârân-ı kâlâ-yı vâlâ-yı hüner ü edebiyâta ‘arz-ı nesâyic-i

²³ Metinde “vâlî” yazılmasına rağmen vezin gereḡi “velî” tercih edilmiştir.

²⁴ Bu beyit farklı bir şiirin matla beyti olmalıdır.

dest-gâh-ı fikr itmemiş ‘âciz bir heves-kâr-ı edebiyâtın tuhfe-yi ‘âcizânesi maqbûl ve mu‘iz-i gazete-yi ‘âliyyeniziñ şahâ’if-i pür-iber ü letâ’ifine kayd u qabûl ve işte bu luğf vesilesiyle taṭyib-i ḥâṭır-ı fâtır-ı müstemendânesine gencîne-yi nüvâziş-i ‘âlîleri bî-dirîğ ü mebzûl buyurulursa müteferri‘ olacaḡ izdiyâd-ı şevḡ u hevesi sevḡiyle ma‘nen ve mâddeten ibrâz-ı mü‘essir-i şükr ü memnûniyyet ve ḥıdemât-ı mâ-fi‘l-vus‘-ı istikbâliyyede kuşur itmeyecegimi ‘arz-ı müşâberet ü mezâmîn-i ra‘nâ-yı dil-nişin ile mülte‘im ü münâsib olacaḡı erbâb-ı ṭabî‘at ‘indlerinde müsellemler bulunan

[22] Yâr küser aḡyâr güler itmek taḡammüldür hüner

Âsyâb-ı ṭâlî‘im elbet murâd üzre döner

beyt-i meşhûr-ı kadîmini tazmîn yolunda zâde-yi tab‘-ı ‘âcizî olan işbu bend-i müseddesi gazete-yi ‘âliyyeñiz vâsıtasıyla berâ-yı teşerrûf-i ‘arz-ı enzâr ulu’l-ebşâr-ı ma‘ârif-dişâr buyurulmasını istirḡâm eylerim.

Tercî‘-i Bend-i Fâ’îḡ-i Ḥarpûti

(Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün)

Kevekib-i vârun-ı baḡtımdan görünmez hiç eşer
Özge bir ḡâletle devrân eyler aḡkâm-ı kader
Bûd [u] nâbûd-ı ümidimden alınmaz bir ḡaber
Nâvek-i bî-dâd-ı çarḡa sînemi kıldım siper
Yâr küser aḡyâr güler itmek taḡammüldür hüner
Âsyâb-ı ṭâlî‘im elbet murâd üzre döner

Yanmadıkça baḡ çıkar mı sîm-i ḡâliş kândan
Cevher-i maḡsûdı bulmaz geçmeyenler cândan
‘Âşık-ı merdâne şekvâ eylemez cânândan
Ḥâṭırın tekdîr kılmaz nekbet-i devrândan

Eyżan

Tîḡ-ı cellâd-ı nigâh-ı yâre ḡayrân olmuşuz
Zaḡm-ı şemşîr-i ḡazâyâ sîne ‘uryân olmuşuz
Baş u cân virmiş fedâ-yı ‘aşḡ-ı ‘uryân olmuşuz
Biz rızâ bismil-gehinde şimdi ḡurbân olmuşuz

Olmadın bu ḡayd-ı ḡamdan sen de âzâd ey gönül
Tâ-be-key ḡalmaḡ dilersenḡ böyle nâşâd ey gönül
Geç bu mâtem-ḡâneden ol zevḡe mu‘tâd ey gönül
Devr-i cevr-i ṭâlî‘inden itme feryâd ey gönül

Ye’s-i âmâlim beni fikrimden itmez der-be-der
Reng rengdir çok dem-â-dem bu şu‘unât-ı kader
Fâ’îḡâ tedbîr ü re’yiñ şanma ki te’şîr ider
Hep teşârîf-i zamân birden gelür birden gider

[Sâdıḡ Efendi]

(Fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün)

1

[23] Resm-i ‘unvân-ı mekâtib-i cedîdü’t-tahrîr
ḡarâzı rûtbeye nisbetle olunmuş taşvîr
Yine ḡayşiyet-i zâtına olunmaz tenkîr
Ḥaḡ-ı ḡayşiyetimizden eḡer olduñsa ḡabîr

Mekremetlü yazılır mı bize ey kilk-i debîr

2

Öyle biz sâde müderris degiliz nihrîriz
Aķ şakallu hıvâceyiz ‘ilm ü hünerde pîriz
‘Aql u naql[i] biliriz muķtedir-i taķdîriz
Yapmışız ĥazret-i Kır’an’a mufaşsal tefsîr
Mekremetlü yazılır mı bize ey kilk-i debîr

3

Ĥalka teblîĝ eyle fermân-ı řeh-i kevneyni
Vüzerâ-yı şeh-i dünyâya şebîhiz ‘aynı
Emr ü nehy eyleyerek fařl ideriz mâbeyni
Olmuşuz şer‘le fetevâya buyurmaķda vezîr
Mekremetlü yazılır mı bize ey kilk-i debîr

4

İtmişiz nice maķâmât-ı ‘ulûmı taķķık
Şerĥ ü îzâĥ u me‘ânîye ĥavâřî ta‘lîķ
Ĥâřılı vârid olup ĥazret-i Ĥaķ’dan tevfiķ
Olmuşuz devlet-i ‘ilmiyye-yi ‘ulyâda müřîr
Mekremetlü yazılır mı bize ey kilk-i debîr

5

Biz bu devletde cevâhir gibi kıymetlü idik
Nezd-i erbâb-ı fezâ’ilde fażiletlü idik
İmdi bu raĝbet ile neřde himmetlü idik
Ĥâliyâ evc-i fażiletde iken bî-taķsîr
Mekremetlü yazılır mı bize ey kilk-i debîr

6

Bizdeki řıĥĥat-i ařl u neseb ü şîr ü edeb
‘İffet ü řıdķdan girü ĥursunlar hep²⁵
İtmiřiz ĝayret-i dîniyye ile ‘ilmi taleb
Kavlimiz tâ-be-kıyâmet ĥuruķ-ı dîne ĝafîr
Mekremetlü yazılır mı bize ey kilk-i debîr

7

[24] Enbiyâ vâriřiyiz müriřimiz faĥr-i rüsül
Reh-nümâyız kılavuzladığımız ĥayr-ı sübül
Şıdķla tezkiyemiz düzgün olup ‘indi’l-ĥâl
Olduķ aĥkâm-ı İlâhî’ye serîrinde ĥarîr
Mekremetlü yazılır mı bize ey kilk-i debîr

8

Açalım baĥřimizi vâli-yi vâlâ-řâna
Ya‘ni ol dâver-i ‘allâme-yi kıymetdâna
Bizi tenzîl idecek mi bu yeñi ‘unvâna
Çün eyâletde bizi [fażl] ile itmiř teřĥîr
Mekremetlü yazılır mı bize ey kilk-i debîr

9

²⁵ Bu mısranın vezni 2. tef’ilede aksamaktadır. Bu şiirin yer aldığı Konya Yazma Eserler Kütüphanesindeki farklı bir mecmûada mısra şöyle geçmektedir: İffet ü şıdķ u dirâyet gerü tursunlar hep.

Mekremet cümle benî âdeme virmiş Mevlâ
 Ki buyurmuşdur ezelden *velekad kerremnâ*²⁶
*Ve refe'nâ*²⁷ ile faẓl ehli kıılınmış i'lä
 Bizdeki vaşf-ı İlähice [de] olsun tevfir
 Mekremetlü yazılır mı bize ey kilik-i debir

10

Qadrimiz görse idiñ nezd-i müşirânide
 Siyyemâ hâk-i der-i re'fet-i Yezdâni'de
 Biz de âşafıanurız cenb-i Süleymâni'de
 'Arş-ı Belkîs-ı kemâlini biz ittik teşhîr
 Mekremetlü yazılır mı bize ey kilik-i debir

11

Farq olunmaz mı esâtiz ü tilâmiz-i 'ulüm
 Kâmil âsar kemâlınden olur mı maħrûm
 Kesb-i esbâb-ı huşûş ittigimiz hep ma'lûm
 Ne revâdır olalım kayd-ı 'umûmide esir
 Mekremetlü yazılır mı bize ey kilik-i debir

12

Müşterek mekremeti istemeyiz 'âr ideriz
 'Arımızdan o gelen kâğıdı inkâr ideriz
 Şâ'iriz hâzım degiliz hemân iş'âr ideriz
 Haqqımız hâzret iken lâyıq olur mı tağyir
 Mekremetlü yazılır mı bize ey kilik-i debir

13

[25] İndi 'unvân-ı fezâ'ilden aşığı 'ulemâ
 Mekremet kayd-ı nice ismi müderris cühelâ
 Qadr-i resmî ile faħr itmemişiz biz aşlâ
 [Bizdeki vaşf-ı İlähice olunsa ta'bîr]
 Mekremetlü yazılır mı bize ey kilik-i debir

14

Hâzret-i kâtib-i dîvân-ı veliyyü'n-ni'amı
 Keser elbetde seniñ gibi perver qalemi
 Sen mekâdirce kitâbetde degilsün 'acemî
 Yıkılan gönlümüzi eyle bu def'a ta'mir
 Mekremetlü yazılır mı bize ey kilik-i debir

[Bayburtlu Zihnî]

Erzurüm'dan esüp gelen şabâlar
 Variñ bakın Bayburd Tağı hardadır
 O yâr ülkesiniñ bahârı mıdır
 Yahşı mıdır [ki] öz tağı hardadır

Felek bülbülünden cüdâ düşürmüş
 Öz bülbülün özge bâğa düşürmüş
 Mecnûn gibi Leylâsını şaşırmiş
 Gezer ammâ bilmez tağı hardadır

Müjde şabâ o dildâra gidüpsen

²⁶ "Ve and olsun ki Âdemoğlu'nu keremli kıldık." İsrâ/70.

²⁷ "(Senin şanı) yüceltmedik mi?" İnşirâh/4.

Üç goncalı gül'izâra gidüpsen
Zihni hara ne diyâra gidüpsen
Toprak harda vuşlat çağı hardadır

[Bayburtlu Zihni]

Vardım ki yurdundan ayak göçürmüş
Yavrulanmış ışsız kalmış otağı
Câmlar şikest olmuş meyler dökülmüş
Sâkiler meclisden çekmiş ayağı

Sünbülü şebbü'yü güli hâr almış
Süleymân tahtını şimdi mâr almış
Zevk u şevk ehlini âh u zâr almış
Gama tebdîl olmuş ülfetin çağı

Kağı tağda bulsam ben o maralı
Kağı ile şorsam çeşm-i gazâlî
Leylâ'sın yitürmüş Mecnûn mişâli
Gezmiş tağdan tağa yokdur turağı

Zihni dehr elinden her zamân ağlar
Vardım ki bâğ ağlar bâğbân ağlar
Sünbüller perişân güller kan ağlar
Şeydâ bülbül terk ideli bu bâğı
Tarih 1928

[Dertli]

(Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün)

[26] İkbâle zevâl irse ne var elde kemâl var
Mağrûr-ı kemâl olma ki ardında zevâl var

Her bir kişiniñ tâlî'î devletde bir olmaz
Bir loğması yokdur ki suna bunca ricâl var

Ahvâl-i perişânımı sormazsın efendim
Billâh begim boynuña bu işde vebâl var

Bir başım için şâha vü şultâna kul olam
Virân olası hânede evlâd u 'ıyâl var

[Dür olmayı ister mi kişi öz vatanından]
Âh Dertli-yi biçâre bu esrârda ne hâl var

(Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün)

Şabâh-ı haşre dek eyyâm-ı ikbâliñ medîd olsun
Hemişe sâye-yi luţfuñda 'âlem müstefid olsun
İdüp tenvîr-i dîde tütüyâ-yı hâk-i pâyiñle
Disünler bendegâniñ 'ıydıñ sa'îd olsun²⁸

Şadâ-yı top-ı 'adl-i pâdişâhî 'aks idüp çarha
Kemâl-i fevz ü nuşret şa'sa'a-bağş oldı gerdüna

²⁸ Bu mısranın vezni 3. tef' ilede aksamaktadır.

Şağın gök gürlüyor zann itme Hâk'dan bir beşâretdir
Felek lü'lü-yi taḥsîn şaçdı ordū-yı hümâyūna

(Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün)

1

[27] Pâdişâhâne şadâkat sebab-i şân gibidir
Anlarıñ ed'iyesi mûcib-i ğufrân gibidir
Cümlesi cism-i siyâsetde hemân cân gibidir
Âl-i 'Osmânî şenâ ni'mete şükrân gibidir
Pâdişâhân-ı cihân sâye-yi yezdân gibidir

2

Kişver-i ma'deletiñ şâh-ı bülend-eyvânı
Hep mebânî-yi ma'âlî-yi zamâna bânî
Mefḥar-ı salṭanat-ı pür-şeref-i 'Osmânî
Sıyyemâ Ḥâzret-i Sulṭân Ḥamîd-i şânî
Ki 'adâletde 'Ömer ḥilmde 'Osmân gibidir

3

Ḳâ'im olsun nice dem göge gün-i raḥtında
Münteşir hep kerem-i bâm-ı felek taḥtında
Dönsün iḳbâl-i şafâ hep felek-i baḥtında
'Adl ü iḥsâm ile biñ yaşasun taḥtında
Sâyesinde fuḳarânîñ yüzi ḥandân gibidir

4

Maḥv-ı def' eyledi mülküden elemle sitemi
Ḳulları şafḥa-yı kırtâsda görmekte ğamı
O gibi şeyler ile eyledi ma'mûr 'ademi
Ṭutdı âfâḳı bütün ebr-i bahâr-ı keremi
Mülküñün her ṭarafı tâze gülistân gibidir

5

O kerem-kârı felekler daḥı eyler tekrîm
'Adline kılmadadır cümle melâ'ik ta'zîm
İşte târiḥ-i selef ḥüccet-i ğarrâ-yı kadîm
Gelmedi 'âleme bir böyle şehensâh-ı kerîm
Kâ'inâta yed-i luṭfi güher-efşân gibidir

6

Pertev-i mihr-i me'âlîsine ğarḳ oldu bu dem
Ser-be-ser rûy-ı zemîn şaḥn-ı vasî'-i 'âlem
İştîyâḳ eyler anîñ nûrna bi'l-cümle ümem
Düvel-i sâ'ireye seb'a-yı seyyâre disem
Ḥâzret-i şâh-ı cihân mihr-i dıraḥşân gibidir

7

'Âleme farṭ-ı zekâsı meşel-i sâ'irdir
Ḥîle-yi düşmene hep ma'rifeti kâsirdir
Yalınız gerçi de zâbt-ı vaṭana kâdirdir
Âh kim şâdiḳ olan bendesi pek nâdirdir
Aşdiḳâdan geçinenler bile merdân gibidir

8

Anlarıñ her biriniñ fikrini tefsîr itsem
 ‘Arşî imlâ iderim sâdece taqrîr itsem
 Sehm-i kilkimle n’olur anları tekdîr itsem
 Yeridir ba’zısının hâlini taşvîr itsem
 Çünkü destimde kalem hâme-yi Hassân gibidir

9

‘Âkıbetde bilürüm cümlesi de hâsir olur
 Bu gidişlik uzadı hep bize gam bâhir olur
 Bilemem ki ne zamân mülk-i vağan tâhir olur
 Vükelâyı sıraya çeksem eger zâhir olur
 Kimisi hârsız uğursuz kimi nâdân gibidir

10

Her biri manşib-ı ‘âriyeti bilmiş ma‘bûd
 Ser-te-ser cümlesine naqd-i mezâlim mescûd
 Ağlasun bunlar için sırr-ı kader hükm-i vücûd
 Her birinde şeref-i ‘aks-i meziyyet mevcûd
 Cümlesi bir anadan toğma Müselmân gibidir

11

[28] Açdı şadri vağanıñ şadriña biñ dâğ u belâ
 ‘Ömr-i câvîdini nez’ eyleye derbân-ı kazâ
 Şadra ârâyiş olur mı o vücûd hâşâ
 İşte ez-cümle şadâretdeki Rif’at Paşa
 Bir manastırda olan ‘âzim-i ruhbân gibidir

12

Dîn-i İslâm’a ‘adûdur daha bir ekferden
 Hükm-i Qur’ân’ı gidermek diliyor her yerden
 Keyd-i tersâyı şoyar tuysa sesi]ni[mağberden²⁹
 Ne güneşler çıkarır manşiba h’âhişlerden
 O hesâbıñ görülen yerleri pinhân gibidir

13

Anıñ âğuş-ı le’iminde redâ’et geçinür
 Qalbi gencîne-yi şer anda şıyânet geçinür
 Şimdi hep kıan yutarağ ehl-i şadâkat geçinür
 Sâyesinde nice erbâb-ı denâ’et geçinür
 Şu’le-perverlik o zâta şeref ü şân gibidir

14

Ehl-i nâmûs olana virmege biñ derd ü belâ
 Kaldı âvâre nice ehl-i zekâ mişl-i gedâ
 Böyle kılmıştır anıñ vaz’ını kitâb-ı kazâ
 Düşmen-i ehl-i hayâ hâmi-yi erbâb-ı şifâ
 Mücib-i derd ü belâ vâriş-i şeytân gibidir

15

Kalmadı bizde yazık eski şeref]ü[‘ulviyyet
 Esfel-i ‘uzv-ı beşer şadra virirken şıket
 Hayevân nâmına kıan ağlasun insâniyyet

²⁹ Bu mısranın vezni 3. tef’ilede aksamaktadır.

İsmiñ ğayr maħallinde bulunmaz Rif'at
Nice eşhâş-ı edānî ile ihvân gibidir

16

Bir gün evvel götüre bunları re'yim 'ademe
Ol zamān belki irer bu renc ü eleme³⁰
Şimdi bu kayd ile biz şadı bırağdık bu deme
Ba'dehu geldi şıra zāt-ı veliyyü'n-ni'ama
Süh'teler âteş-i 'aşkıyla fūrüzān gibidir

17

Şıyt-ı hüsni irişür ÇİN'e degil Hind'e bu gün
Hâliyâ hoş görünür bir şuşamış bende bu gün
Eski ma'den dinilür beyn-i me'âdinde bu gün
Bir cemâl 'aşıkı bî-çäreniñ 'indinde bu gün
Şeyhü'l-islām müzellefce bir ođlan gibidir

18

Hüsni eylemiş ihsān-ı tabi'at te'yîd
Ni'met-i vaşlını bir bendesi kılmış temdîd
Nişf-ı şebde olıcağ ardına bir kimse bedîd
Zann idersin anı âğûşuna almış hürşid
Selh-i ma'rûfa müşâdif meh-i³¹ tâbân gibidir

19

*Meşnevi'*de buña bilmem ki ne dir Mevlānâ
Ne 'aceb şeyh-i zamānı idecek medh ü şenâ
Gördiler şa'sa'a-yı vuşlatını bāy u gedâ
Ağz ü kabz eylediler ser-be-zemîn dem-be-hevâ
On yaşından beri maħbûb-ı gedâyân gibidir

20

Gerçi bir şey bilemez ma'rifet insāniden
Fikr-i 'uryāndır anıñ hikmet-i Qur'āniden
Şoyarak cismini de cümle hirāsāniden
İtdi ta'lîm Kerem-zāde-yi 'uryāniden
Bāb-ı ihsānı anıñ melce'-i 'urbān gibidir

21

[29] Mağşadıñ şerh-i mekâşid ise her yerden oğur
Vağfe-yi hüküm muvâfık ise rehberden oğur
Vak'a-yı 'Ad ü Şemûd'ı 'acabâ nerden oğur
Kavm-i Lût âyetiniñ hepsini ezberden oğur
O gibi mes'elede hâfız-ı Qur'ān gibidir

22

Beñzemez zümre-yi eslāfına müfti-yi enām
Gelmez ahlâkda da böylesi tā yevm-i kıyām
Cilve-ger şive-nümâ saçları sünbül gülfām
Bu gibi çeşm-i felek görmedi şeyhü'l-islām
Koca bah-nāme aña *Sübhā-yı Sıbyān* gibidir

³⁰ Bu mısranın vezni 3. tef' ilede aksamaktadır.

³¹ Metinde "māh" biçiminde yazılmasına rağmen vezin gereği tahfif olunmuştur.

23

Añladı başdaki esfelleri erbâb-ı me'âl
 Kıbr açar millet-i merhûmeye bu lertzeli hâl
 Şâhid olun da bu gün bu sözime istikbâl
 İdelim hazret-i ser-'askere tahvîl-i ma'kâl
 Bu kaşîdem vükelâya göre dîvân gibidir

24

On biñ altun alarak bir gice zarfında 'atâ
 Ötekinden berikinden para almaz o dehâ
 Bir fotoğrafya ki gâyetle şecâ'at-peymâ
 Añdırır heykele 'aynıyla ser-'asker paşa
 Sa'îh-ı dîvâra müressem olan arslan gibidir

25

Yok anıñ hem-demi birkaç budaladan başka
 Yaptığı yokdur anıñ seyr-i semâdan başka
 Ya yıkup mescidi inşâ vü binâdan başka
 Yaramaz bir işe tahşîl-i rızâdan başka
 Dâ'imâ meclis-i ma'şûşada derbân gibidir

26

Kad-i müstakrizine serv-i hırâmân meshûr
 Çeşm-i ma'hmûrı ider dilleri mest ü ma'hmûr
 İnfâz-ı hışmını mecrâ-yı şafâ enver-i nûr³²
 Şöyle baksañ bir ayak kahvecisi zann olunur
 Kafası 'ayn-ı dibek gözleri fincân gibidir

27

Bağınız diğkat ile eyserine eymenine
 Gözleri pek yaraşur lihyeli rûşenine
 Bir âteş şanki yakılmış bir ayı meskenine
 Saçları şöyle kalındır ki münâsib tenine
 'Adetâ lihyesiniñ her teli kaytân gibidir

28

Arkasında kapunıñ bir şopadır bir oğada
 Ya kirinden aşırılmış dubadır bir oğada
 Yaz günü fırça-yı kıbta obadır bir ağada
 Kış günü şanki kurulmuş şobadır bir oğada
 Teni Bektâşi kesânındaki mercân gibidir

29

Çeşm-i haşmına yüziñ kılları yek-ser oğdur
 Vechine baksa 'adü dehşeti gâyet çoğdur
 Gözleri patlayacak mertebelerde çoğdur
 Meclis-i hâşa ocağ yakmada ma'nâ yoğdur
 Germ ider bir nefesi merkez-i volkân gibidir

30

Eyledik vaşfını da böyle sipihr-ârâniñ
 Şâlişi oldı muğaddem ki iki monlâniñ
 Geçelim râbi'a[ya] gayrı o üç zîbâniñ
 İşte şimdi şırası geldi Sa'îd Paşa'niñ

³² Bu mısranın vezni ilk tef'ilede aksamaktadır.

Bāb-1 ‘Ālī’de o da mervaḥa cūnbān gibidir

31

[30] Birisi bir ḳocaman ḳāfile-sālār-ı şifā
Birisi ḥubṣ-ı redā’atde re’īs-i rüzelā
Birisi pīşe-yi ma’mūrede dübb-i ‘uzamā
Beñziyor abdāl olan re’isi şūrā³³
Ḥıfz-ı iḳbāl için laḫzada giryān gibidir

32

Fıkr-i bī-mişlini erbāb-ı zamān görmelidir
Kāye-yi ‘aḳlı o ḫikmetler ile örmelidir
Bunağın gözlerine göz taşı püskürmelidir
Seyr idiñ diḳḳat ile gözlerini sürmelidir
Ḥırşına gözleriniñ yaşları bürhān gibidir

33

Vaṭanıñ bir işine maḳdereti dād idemez
İşi cehliyle yıḳar ḳaşd ile ifsād idemez
Tekme ursañ ḳalbine ḫavf ile feryād idemez
Fıkrini meclis-i maḫşüşda İrād idemez
Tekyede şarḫ-ı selām geçinen cān gibidir

34

Zāhiri işte bu şüretle ma’mulümdür
Sāde dillik dinilen ḫālī de maḳbülümdür
Şaḫşı zann eyleme şaḫşıyyeti mes’ulümdür
Ṭuymadım sirḳatini ‘ıffeti mechülümdür
Şüretā ḫazret-i Ḥaḳ’dan da hirāsān gibidir

35

Cümlesi ḳahrına ma’rüz ola Mevlā’nıñ
Erzel-i nās imişler bu ḳoca dünyāniñ
Ṭotalım hepsi de a’lāsı imiş a’lāniñ
Hele ol nāzır-ı baḫriyye Ḥasan Paşa’nıñ
Devlet ü millet için varlığı ṫufān gibidir

36

Āh Rabbim naşıl itdiñ o vücūdı taḳdīr
Ḳalbi varlıḳdan ider varlığı bile taḡyīr
Sāde bu mülki degil ḫilḳati itdiñ tekdīr
Elde tesbīḫ-i riyā dilde beyān u tezvīr
Meclis-i ḫāşda bāzīçe-yi şeyṫān gibidir

37

Şadr-ı ḫūninin ḫükümetde onulmaz yarası
Vaṭanıñ ḡayrı sa‘ādetle bulunmaz arası
Bunca bī-çāreye itdirdi deñiz ḡarḡarası
Şeyṫanıñ maşḡarası cümlemiziñ yüz ḳarası
Anıñ aḫlāḳına şeyṫān bile ḫayrān gibidir

38

Bunca yıllık vaṭanıñ şānını ifsād itdi

³³ Bu mısranın vezni 3. tef’ilede aksamaktadır.

Milletiñ kan terini ceybine irād itdi
 Düşmene farṭ-ı şadâkatile imdād itdi
 Nice yıldan beri tersâneyi berbād itdi
 her birisi bir ulu kaplan gibidir

39

Kim bulursa alıyor mülkünü mişl-i lağîṭ
 Oldı taḫsîm-i vaṭan Avrupaca emr-i basîṭ
 Anı devletde ṭutan baḫtı ider ḫalṭ-ı ḫalîṭ
 Yedigi nāneyi taḫhîr idemez baḫr-i muḫîṭ
 Seyyi'âtı qarada bir ḳoca 'ummān gibidir

40

Niyyet-i maḫv ile tersāneye ḳanca ṭaḳalı
 Ṭopladı başına kendi gibi ḳurdı ṭaḳalı
 Yok mı nāmūsı bunuñ mülki çok oldı yıḳalı
 Şanki Fir'avn'a bedel tā-be-köpekdir şaḳalı
 Ḥā'iniñ hey'eti u'cūbe-yi devrān gibidir

41

[31] Cevher-i ḡayreti biñ pāre ider gögsünde
 Cāygîr olmuş anıñ ḫays ile şer gögsünde
 Zāt-ı Ḳahhār açā biñ dāḡ-ı keder gögsünde
 Ne ḳadar varsa nişānı o ḳadar gögsünde
 Şîr-pençe çıkarup ölmesi erzān gibidir

42

Şer'i itdirdi bu gün düşmen-i dîne taḫrîf
 Şevket ü salṭanatı eyledi ḳasden tezyîf
 Bulamam söz anı ben itmege ḫaḳḳā tavşîf
 Bu ḳadar sözle müsāvîsi idilmez ta'rîf
 Anıñ ḫaḳḳında kitāb yazması şāyān gibidir

43

Eyledik şer'-i mübîn ḫālini tezbîr-i beyān
 Baḫr ü berr vaşfını da itdik o demde ityān
 Ḥālet-i nāzır-ı şūrāyı da ḳıldık tıbyān
 Siyyemā nāzır-ı 'adliyye 'adüvvü'r-rahmān
 Şaldırır her ṭarafa yırtıcı ḫayvān gibidir

44

Ḳāḏınıñ mālı deḡil maḫkeme ammā bu dayı
 Ḥayli oldı mı ki 'adliyyeye aşdı abayı
 Cehli taḫşîlini men' eylediginden ṭolayı
 Şol ḳadar terbiyesizdir ki ayı oḡlı ayı
 Aña nisbetle eşekler bile insān gibidir

45

Bozmadan 'aḳlını ben fazlını iḳrār idemem
 Yaḡsa evşāf aña bir ḳatre [de] işār idemem
 Ḥaml-i rüşvet ile de zātını āzār idemem
 Vāḳı'ā 'iffet ü nāmūsını inkār idemem
 Şu ḳadar var ki ayı mücib-i 'udvān gibidir

46

İtdirir cinnlere biñ sübha-yı efsün her dem
 Bir maħalle qarısı ‘aql ile andan muħkem
 Oquma yazma bilür mi bu da sırr-ı mübhem
 Ulu orta budaladır buñamışdır diyemem
 ‘Adetâ ‘ilmi gibi ‘aqlı da noqşân gibidir

47

Fikr ü ‘aqlı ile bir zerre tolamaz
 Böyle u‘cûbeniñ emşâli cihânda olamaz
 Eñ açık şey bile humkundan anıñ kırtılamaz
 Oğlunuñ ismini ba‘zen düşünür de bulamaz
 Cehl ü cinnet qarışık şâhib-i nisyân gibidir

48

Eski ehl-i edebiñ zeyl-i şeref-peymâsı
 Yeñi erbâb-ı zamânıñ dahı eñ zîbâsı
 Vükelâniñ okuyup yazmada [da] yektâsı
 Dâhiliyye işiniñ nâzır-ı müsteşnâsı
 Ya‘ni memdûh-ı zamân şâhib-i ‘irfân gibidir

49

Anıñ ahlâkıni da itdi zamân zîr ü zeber
 Eskiden olmuş idi halk-ı kerîme mazhar
 Yine olmaz iyi mâdem iyüye ‘aqlı irer
 Her işiñ ‘arifidir bilmediği varsa eger
 Zevk-ı nâmûsı hamıyyet ile ihsân gibidir

50

Bundadır işte mahâret ki o bir ‘ilm ü hüner
 Her ne işler ise bir hilm ile icrâ eyler
 ‘İffet-i zâhire hâline [de] hiç itme nazar
 Eli bayraqlıdır ehl-i şifânıñ yekser
 Şanma kim çatlı dili derdlere dermân gibidir

51

[32] Zâhiren gösteriyor hilm ile hulq-ı hamîd
 Bâtinin herkesiñ a‘mâline bir sedd-i sedîd
 Ben dimem az çok anıñ lûtfi baña oldı bedîd
 Didiler nâmına ebnâ-yı zamân cîsr-i cedîd
 Eski köpri kıoca müsta‘mele ‘unvân gibidir

52

O hiç olmazsa nezâket ile mecbûlümdür
 Nisbeten ğayrılara muħsin-i maqbulümdür
 N’eyleyim ki bu med içinde [de] medlülümdür
 Mâdihim ben o benim şayfa-yı mef’ülümdür
 Nâm-ı memdûh bu gün dillere destân³⁴ gibidir

53

Bî-edeb maşhara-yı bî-‘âr-ı yılan kim³⁵
 Hılkat-i sâfilesi halkı ider hep tesmîm
 Necs-i hınzîr veyâ nuḡfe-yi şeytân-ı racîm

³⁴ Metinde “dâstân” yazılmasına rağmen vezin gereği “destân” şeklinde okunmuştur.

³⁵ Bu mısranın vezni son tef’ilede aksamaktadır.

Nâfi‘a nâzır-ı Maḥmūd Celālū‘d-dīn kim
Meslekinde o daḥı Fā‘iḳ-i akrān gibidir

54

Varlığı milletimiñ cānına bādī-yi şeref
Gitdi birden köpegiñ nāmı ile şān u şeref
Var mı tāriḥ-i selefde baḳıñız böyle selef
Olacak nāzır-ı baḥriyyeye bir ḥayr-ı ḥalef
Baḳ bu dem ḳarşı meydān gibidir

55

Nice demdir şoyuyor salṭanat-ı nā-kāmı
Bunca efkār-ı cihāna irişür peygāmı
Şatdı hep yolları yolsuzlara fikr ü nāmı
Bu ne devlet ki nezāretde o zātıñ nāmı
İmtiyāz isteyen ādemlere i‘lān gibidir

56

Baḳıñız çehre-yi mel‘ūnuna pür-levn olmuş
Piyer Loti dinür müzellefe kevn olmuş³⁶
Sū-yı ḥaḳdan mı yine muḳterin-i ‘avn olmuş
Vükelā farz idelim cümlesi Fir‘avn olmuş
İçlerinde hele bu fitnede Hāmān gibidir

57

G*ti her şey‘i alır dinse sezā ḳabz oṭası
Şanki esmāk-i bahārıñ orası mūm oṭası
Zātınıñ beñzese de g*tüne bi‘l-farz oṭası
Kevn-i müsta‘mele lāyık mı dimek ‘arz oṭası
İçine dürlü kereste ḳonılan ḥān gibidir

58

Eyledi her ṭarafı ehl-i şebāba menfā
Nice māderleri ḳan aḳladarak bī-pervā
Kesdi o yavrıları ḡadr ile Fir‘avn-āsā
Pek Zekīdir hele Ṭop-ḥāne müşiri Paşa
Şanma icādı anıñ ṭop ile çevgān gibidir

59

Analar yaş dökerek saçlarını hep yoldı
Bezm-i iḳbāline bu giryeler āheng oldu
Bu nümāyişler ile devlet ü cāhı buldı
Gerçi Ṭop-ḥāne silāḥlarla leb-ā-leb ṭoldı
Ermeniler‘den alındı çoḡı tālān gibidir

60

Vaṭan evlādına göstermedi bürü-yı necāt
Kıldı bu silk-i ḥıyānetde ‘inād itdi şebāt
Baḳmadı başḳa işe işte bu yüzden heyhāt
Faḥr idilmez mi ki Ṭop-ḥāne‘deki mevcūdāt
Çaḳı eczālı ṭabanca ḳama ḳalḳan gibidir

³⁶ Bu mısranın vezni 3. tef ilede aksamaktadır.

61

[33] Var ise zâtı için bâdi-yi ikbâl ü zafer
Eylemek biñ çocuğın kanını bir günde heder
İtmede her kişi Top-ğâne'ye hayretle nazar
Seyr iden bunları Çîn eslihası zann eyler
Ba'zısı eski teber ba'zısı tırpân gibidir

62

Âh hâ'inlik olur mı bu kadar âdemde
Bu mıdır millete hıdmet bu dem-i mübremde
Biz tufeng atmadayız bu vațana her demde
Topcılıktır bu gidişle işimiz 'âlemde
Çünkü her dâ'ire bir vâdi-yi hüsrân gibidir

63

Küfri gâyetle kavî dîne [dahı] kâdirdir
Cehli gâyetle raşin 'ilmi dahı zâhirdir
Deyr ü dergâhdaki şavma'ada hâzırdır
Zühdi Paşa ki ma'arifde bu gün nâzırdır
Cümle düşvâr olan işler aña âsân gibidir

64

Fi'l-i sirkat çıkarır 'aql ile her maşdardan
İrtikâbı heceler nüşha-yı baħr ü berden
Yazılı cüz'-i tederrüs aña sîm ü zerden
Bu ne kudret ki elifbâyı okur ezberden
Tütinâme anın 'indinde *Gülistân* gibidir

65

'İlm ü cehliñ hele birleşdi vücūd-ı 'ademi
Vaqt-i ta'file şebîh itdi bu kıymetli demi
Olarak hâzretiniñ yâd-ı selef mültezemi
Dâhil-i cedvel ider vaq'a-yı 'Aşık Keremi
Nazarında o eşer ders-i *Gülistân* gibidir

66

Varsa hândân-ı cihân anda tevâlî itmiş
Bir şakî şanki vüzerâtla te'âlî itmiş
Şanki Köroğlı ma'arifle tecellî itmiş
Feyzi 'Aşık 'Ömer'in anda tecellî itmiş
Kahve kahve tolaşan ba'z-ı gazel-hvân gibidir

67

Deline sînesi 'âlî meşel-i sînâdır
Cehlde kendi yine kendisine hem-tâdır
Küfr ü ilhâdda küfri **درف** bu hınnâdır
Zühd ü taqvâda işi var ise bir hayfâdır
'İlm ü fende hele gör oğluna aqrân gibidir

68

Bularak şadr-ı hükümetde ricâli mağbûn
Uymayan cehli ile çaldı vațandan milyon
Şimdi çalmazsa bunu şanma şalâha maqrûn
O da mâliyyede vaqtiyle çevirdi halezon
Para 'indinde anın dîn ile îmân gibidir

69

Başına seng-i melâmet yağıyor şayf u harîf
Sem'ini itmede hep pây-ı gedâyâ[n] teşnîf
Kuru mîzâb fakat çeşmede pek teşne harîf
Hele ol nâzır-ı mâliyye olan zât-ı şerîf
Herkes keşkül açan şâhib-i selmân gibidir

70

Kağ' için haklarını ehl-i ma'âşîñ ibdâ
O kılinc ehline mâliyye olundı ihdâ
Büdçeye virdi nizâm onda biri kesdi daha
Zannider kendisini mazhar-ı tevfiğ-i Hudâ
Bu hesâb ferruh-ı icmâlde noğşân gibidir

71

[34] Bu zarâfetleri hep başka bir ızrâf idemez
Şân-ı mâliyyeyi şol mertebe eşref idemez
Böyle asker gibi erkâmı da şaf şaf idemez
Boş turur elleri îrâd ile maşraf idemez
Ne giren var ne çıkan vezned e mîzân gibidir

72

Bir serâb nazarıdır saña deryâ görinen
Hep çürükdür koca defterde beğâyâ görinen
Yıldızındır gözine sikke-yi zîbâ görinen
Bir ufuktur [ki] yakîninde hüveydâ görinen
Bizdeki borçlılarıñ sağlamı Yunan gibidir

73

Ehl-i hâcâta gehî felsefe hikmet okudur
Gökle yerden dem urur hendese hey'et okudur
Fuğarâyı tağıdır ders-i felâket okudur
Toplayup başına erkânı riyâzet okudur
Ah kim anlayamaz zihni perişân gibidir

74

Devletiñ vech-i siyâsisi şarardı şoldı
Gâlibâ irdi³⁷ ecel müddet-i hamli taldı
Kıta'ât-ı vağanı Rusya'ya bir bir bölđü
Hâriciyye düzülüp mazhar-ı tevfiğ oldı
Diyen âdemlere 'âkil dime bühtân gibidir

75

Gülleri açdı yine mevsim-i işlâhâtîñ
Demidir eski defâtirde tağarriyyâtîñ
Kesmesün ardını kış günü tağayyülâtîñ
Kalkmış olsa aradan şohbet-i tazmînâtîñ
Bizde de diplomasi 'âlemi Yunan gibidir

76

Keşf-i 'azminde anıñ Rozberi Bismarğ kâhir
Görçağof hayretini hâkden eyler tahir

³⁷ Metinde "îrâdı" yazılmasına rağmen vezin gereği "irdi" şeklinde okunmuştur.

Kongresinde olur cümle melâ'ik hâtır
Öyle diğkâtle 'ahd-nâme yazar kim nâzır
Mavrokor Dato'ya imzâlamak âsân gibidir

77

Çonsolos-hâneleler açdı bize her bir yaçada
İtdi ihzâr-ı şeref devlete Kostas[ika'da]
İlçi göndermege kalğar şaşırır da Tokad'a
Öyle bilgiç ki Teselya'yı şanır Afrika'da
Zann ider kim Atina merkez-i Afğan gibidir

78

Vükelânın şeref ü şanı bütün çıkdı ne yūf
Başımızda tutarız bunca kilâbı bize yūf
Beñziyor birbirine ehl-i kalem ehl-i süyūf
Oldıgıçün bu dağı bî-haber ü ehl-i vukūf
Âh bî-çâre vağan külbe-yi ahzân gibidir

79

Zararı varlığıdır zât-ı sükûna tâlib
Zannider sikke vücûdunda vücûdı gâ'ib
Öteki kürk-i şitâ dideler içre hâ'ib
Nâzır-ı hâzır-ı evfâk-ı cenâb-ı gâlib
Sofra-yı 'âlem için bir koca mihmân gibidir

80

Gölgedir şanki bu devletde degildir nâzır
Yarasa 'âlem-i zulmetde degildir nâzır
Bir neferdir [ki] o nevetde degildir nâzır
İşcidir şanki 'imâretde degildir nâzır
Tekye-yi meclis-i maşşûşda kurbân gibidir

81

[35] Korkar âdem o yaman çehrede hânde görse
Mağbere taşu şanır hâk-i vağanda görse
Kaçışır fırkâ-yı eñfâl anı kanda görse
Okuyor Fâtiha âyende revende görse
Çünkü cismi müteharrik kabristân³⁸ gibidir

82

Ser-te-ser taldı zevâ'idle şu mülk-i devlet
'Âlemiñ muşlihi tenkîhine kılson himmet
Hele bu 'âcize aşlâ bulamam bir hâcet
Yazsa tevcih cihân eylese dest-i kudret
Tekye-yi ahireti zâtına çesbân gibidir

83

Bakşan ikbâline ammâ bu da gâyet azılı
Şayd-ı milletde uşaklarla edânî tazılı
Hacer-i hey'etine resm-i cibâyet kazılı
Gaferallâhu lehu³⁹ nâşiyesinde yazılı
Şüret-i zâhiresi maşhar-ı imân gibidir

³⁸ Vezin gereği "kabiristân" şeklinde okunmalıdır.

³⁹ "Allah onu affetsin."

İntihâ

Vükelâdan olup ey [hep] sövişen maşharalar
 Halka karşı bırakın böyle çocuk ‘âdetini
 Bir daha böyle sövüp şaymañızı tıydu mı
 ‘Âlimallâh si***im cümleñiziñ ‘avretini

Manşib erbâbı yemininde sebât eylemiyor
 Böyle hâ’inlere bilmem daha ne itdirelim
 Rüşvet i’fâsını men‘ itmege me’mûrine
 Bâri efrâd-ı ahâlîye yemîn itdirelim

Sonuç

Mecmûaların edebiyat ve kültür tarihi için ne kadar büyük bir önemi olduğu daha önce yapılan çalışmalarla ortaya koyulmuş bir gerçektir. Bir nevi şiir defteri vasfında olan şiir mecmûaları belli bir edebî zevkin ürünü olarak okuyucusuna hitap etmektedir. Bu sebeple titiz çalışmalarla ve neşri yapılacak mecmûaların henüz gün yüzüne çıkmamış, ismi duyulmamış edebî, tarihî, ilmî vb. eserlerin ortaya çıkarılmasında her zaman faydası olacaktır.

Bu çalışmada da Sivas Ziya Bey Yazma Eser Kütüphanesi’nde 0132 demirbaş numarasıyla kayıtlı mecmûa tetkik edilmiştir. Söz konusu mecmûada Ziya Paşa (1829-1880), Kâzım (1821-1890), Râşid, Şûrâ-yı Devlet Muâvini Âyetullâh Bey (1846-1919), Hutût Müfettişi Âgâh Efendi (1832-1885), Fâ’ik-i Harpûtî (1807-1887), Müftü Sâdık Efendi (1788-1860), Bayburtlu Zihnî (1797-1859) ve Âşık Dertli’nin şiirleri olduğu tespit edilmiş; bu şairlerden Kâzım Bey, Râşid, Fâ’ik-i Harpûtî ve Âgâh Efendi’nin şiirleri ilk olarak burada ilim âleminin istifâdesine sunulmuştur. Mecmûada yer alan bütün şiirler ilmî metotlar gözetilerek çeviriyazıya aktarılmıştır. Bu sayede yeni bir mecmûa daha gün yüzüne çıkarılmış ve araştırmacıların dikkatine sunulmuştur.

Kaynakça

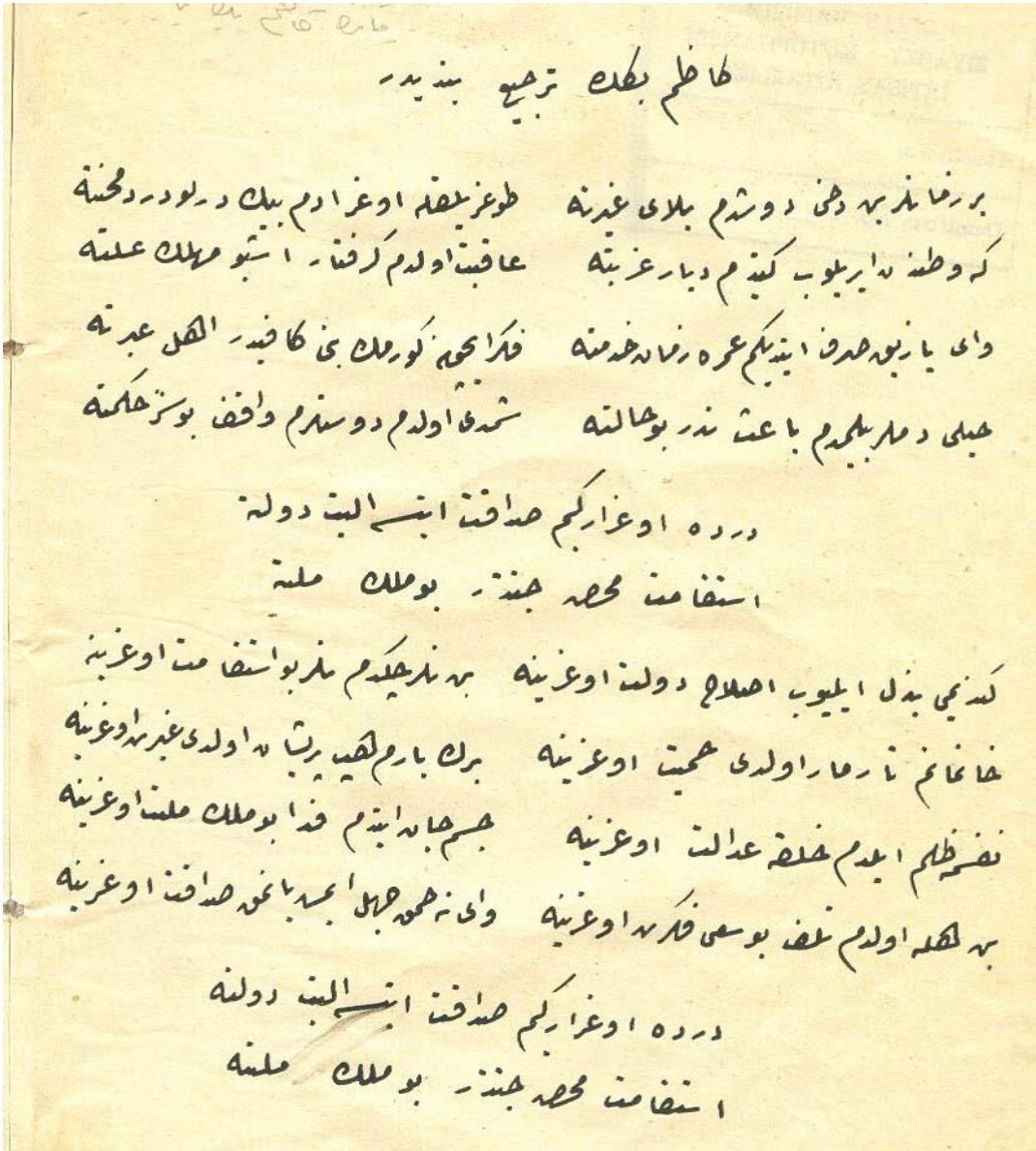
- Abdülkadiroğlu, A. (2002). Abdurrahman Nureddin Paşa. *İlmî Araştırmalar*, 13, 7-16.
- Aydemir, Y. (2001). Şiir Mecmuaları ve Metin Teşkilinde Mecmuaların Rolü. *Bilig*, 19, 147-155.
- Çeçen, K. (1999). Hüseyin Tefik Paşa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 19, s. 14-15). İstanbul: TDV Yayınları.
- Dağlar, A. (2010). Necâti Beg’in Dîvân’ı ile Mecmû’a-yı Kasâyid-i Türkiyye’de Bulunan Kasîdelerine Eleştirel Bakış. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29, 1-38.
- Demirpolat, E. (2012). Huzur Derslerine Katılan Harputlu Alimler. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2), 213-237.
- <https://www.eyupsultan.bel.tr/tr/main/pages/hasan-husnu-pasa/1220> [E.T: 14.11.2022].
- Gıynaş, K. Ali (2011). Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 25, 245-260.
- Göçgün, Ö. (1987). *Ziya Paşa*. İzmir: Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Türk Büyüklere Dizisi-43.

- Gürbüz, M. (2012). Şiir Mecmûaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları-7 Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı* (Haz. Hatice Aynur vd.) İstanbul: Turkuaz Yayınları, 97-113.
- İnal, İbnü'l-Emin Mahmut Kemal (1969). *Son Asır Türk Şairleri*, 4 Cilt. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- İpşirli, M. (1993). Cemâleddin Efendi, Hâlidefendizâde. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 7, s. 309-310). Ankara: TDV Yayınları.
- Kâzım Bey Mecmûası*. Sivas: Ziya Bey Yazma Eser Kütüphanesi, 0132 Demirbaş Numarası, 55 vr.
- Kılıç, A. (2012). Mecmûa Tasnifine Dair. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları-7 Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı* (Haz. Hatice Aynur vd.) İstanbul: Turkuaz Yayınları, 75-96.
- Köksal, M. Fatih (2012). Şiir Mecmualarının Önemi ve Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP). *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları-7 Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı* (Haz. Hatice Aynur vd.) İstanbul: Turkuaz Yayınları, 411-431.
- Kurşun, Z. (2003). Mehmed Memduh Paşa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (C. 28, s. 495-497). Ankara: TDV Yayınları.
- Kurşun, Z. (2008). Sait Paşa, Küçük. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 35, s. 576-578). İstanbul: TDV Yayınları.
- Mehmed Süreyya (1996). *Sicill-i Osmanî*, 6 Cilt (Haz. Nuri Akbayar). İstanbul: Tarih Vakfı Yurdu Yayınları.
- Oraloğlu, Ali Z. (2013). Zühdü Paşa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 44, s. 538-539). İstanbul: TDV Yayınları.
- Özcan, A. (2003). Mahmud Celâleddin Paşa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (C. 27, s. 359-360). Ankara: TDV Yayınları.
- Şemseddin Sami (2007). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Tanyıldız, A. (2012). Şiir Mecmûalarının Neşri Hakkında. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, 5(21), 224-239.
- Tanyıldız, A. (2015). Tahran'da Bulunan Türkçe Bir Şiir Mecmûası ve Neşredilmemiş Bazı Şiirler. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, 2, 39-87.
- Tunç, S. (2005). Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan 1985 Numaralı Şiir Mecmuası. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 18, 11-87.
- Türkmen, A. Faik (1937). *Mufassal Hatay Tarihi*. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası, 146-148.
- Uçman, A. (1992). Bayburtlu Zihnî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 5, s. 229-230). İstanbul: TDV Yayınları.
- Uyanık, F. (2012). *Serasker Mehmet Rıza Paşa*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.
- Uzun, M. (2003). Mecmua. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 28, s. 265-268). Ankara: TDV Yayınları.
- Ünver, İ. (2008). Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler. *Turkish Studis International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, (3)6, 1-46.

- Yavuz, S. (2022). Nâzımı Meçhûl Bir Kara Mizâh Örneği: II. Abdülhamit Devri Vükelâsının Hâl-i Pür-Melâli. *Klasik Türk Edebiyatında Gülmece ve Mizah*, Ankara: İKSAD Global Yayıncılık, 166-175
- Yüce, N. (1988). Âgâh Efendi-Çapanzade. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 1, s. 447-448). İstanbul: TDV Yayınları.
- Yüce, N. (1994). Dertli. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 9, s. 186-187). İstanbul: TDV Yayınları.
- Zararsız, Ş. Nur (2019). *Millî Kütüphane Ankara-Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu'nda 06 Hk 899 Arşiv Numarası İle Kayıtlı "Mecmû'a-yı Eş'âr" (Metin-İnceleme-Sözlük-Tıpkıbasım)*. Doktora Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.

Ekler:

Ek-1: Kâzım Bey Mecmûasının İlk Varağı

Ek-2: Kâzım Bey Mecmûasının Son Varağı

